БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

1990 ЙИЛ

28 ДЕКАБРЬ
№ 52 (3104)
ЖУМА

Одил ЁҚУБОВ:

ҲИСОБ-КИТОБ СИР ТУТИЛМАСИН

Совет Социалистик Жумҳуриятлар Иттифоқи депутатларининг Тўртинчи съездининг 21 декабрь куни бўлиб ўтган ўнинчи мажлисида ёзувчи, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси, ССЖИ Ёзувчилар уюшмаси котиби, ССЖИ халқ депутати Одил Ёқубов сўзга чиқди. Биз қуйида «Известия» рўзномасининг 24 декабрь сонида эълон қилинган ҳисоботдан О. Ёқубов нутқини кўчириб, эълон қиляпмиз.

— Ҳурматли ўртоқлар! Съездда сўзга чиққан деярли барча нотиқлар миллий низолар, миллатлар ўртасида тўқнашувлар ҳақида қалблари ташвишу аламга тўлиб гапирдилар. Бундайин кулфатни келтириб чиқараётган сабаблар кўп, бироқ битта сабаб, айниқса, аксарият нутқларда такрор-такрор айтилдики, бу — иқтисодий тенгсизлик муаммосидир. Гўё шундай ҳол юз берганки, ҳар бир жумҳурият мамлакатнинг бу умумий бебарака қозонига бошқаларга қараганда кўпроқ масаллиқ солаётир-у, бироқ унинг «нонини» бошқалар «туя» қилиб кетаётир. Ҳурматли ўртоқ Борис Николаевич Елцин бир сафар ҳатто шундай гапни айтишни ўзига эп кўрди: у бошқараётган жумҳурият 70 йиллик Совет ҳокимияти даврида мамлакатдаги бошқа барча жумҳуриятлар халқларини фақат едириб-ичиргангина эмас, боқиб келгани учун гўё ўзи ғариб аҳволга тушиб қолган эмиш.

Тобора авжига минаётган бу тортишувларнинг сабаби, менингча шундаки, бир маҳаллар «бутун дунё пролетарлари доҳийси» ғайриқонуний қарор чиқарган эдики, бу қарор ҳар бир халқнинг умумиттифоқ хазинасига қўшаётган ҳиссасини қатъий суратда сир тутиб келишга имкон яратди.

М. С. Горбачев ўзининг якунловчи нутқида бизнинг машҳур юртдошимиз Хўжа Насриддинни эслатиб ўтди. Мен Хўжа Насриддин ҳақида гапирмоқчиман. Бизда қадимда «ҳалфана» деган бир одат бўлган. Бу удумга кўра бир неча яланг-оёқ, камбағал бир жойга тўпланиб, ош дамлаган. Бири гўшт сотиб олган, бошқа бири думба, учинчиси — гуруч, чўнтагида сариқ чақаси ҳам бўлмаган мулла миркуруқ, гадоси эса бир бош саримсоқ олиб келган.

Ялангоёқ дарвешларнинг бу зиёфатига Хўжа Насриддин раҳнамолик қилган. Улар олдиндан ошни ҳамма баравар еийиши керак, деган ўзаро битим тузишган. Бироқ баъзан шундай ҳам бўлганки, бир бош саримсоқ олиб келган гадо гўшт сотиб олиб келган ҳамтовоғидан кўра ошни кўпроқ туширишга уринган. Шундай пайтларда Хўжа Насриддин ёғоч қошиқ билан одобсизнинг бошига секин уриб қўйган.

Бугунги кунда Хўжа Насриддиннинг усулини қўллай олмайсиз, чунки сиз қўшнингизнинг бошига қошиқ билан туширсангиз, у с и з н и н г бошингизга чўмич билан солади **(Залда кулги).** Нима қилиш керак? Менингча, бунинг биттагина йўли бор, у ҳам бўлса статистикадаги Сталин жорий этган ғайриқонуний сир сақлашни бекор қилиш керак. Негаки, бугун ҳар бир халқ умумиттифоқ хазинасига қўшаётган ўз ҳиссасини аниқ билишни истайди, устига-устак бу ҳиссанинг баҳоси Маслюков ва Воронин ўртоқлар ўзбошимчалик билан тайин этган нархларда эмас, балки жаҳон бозоридаги, дейлик, ҳам нонга, ҳам бензинга, ҳам кўмирга ва ҳам пахтага тўланаётган аниқ, муайян баҳоларда белгиланмоғи керак. Шундай қилинса ким боқиманда экани, ким-кимни боқаётгани ўз-ўзидан равшан бўлади-қолади. Боз устига ўзаро таъналар, хафагарчиликлар, тош отишларга чек қўйилларди. Энг муҳими — бу нарса меҳнат кишисининг кадр-қимматини, ҳам барча халқларнинг қадриятини жой-жойига қўярди.

Биз шуни унутмаслигимиз керакки, жаҳондаги ҳар бир илғор халқ ўз ҳаётини ва келажак учун белгиланган план-режаларини тузганда чуқур илмий ҳисоб-китобларга асосланади. Фақат бизнинг ҳисоб-китоб (статистика) ҳамон Сталин давридаги маъмурий-бюрократик аппаратининг буйруқларига бўйсунган ҳолда факт ва рақамларни, бу деган сўз, ҳар бир халқнинг умумдавлат хазинасига қўшаётган ҳиссасини бузиб кўрсатади, оқибатда ССЖИга кираётган бирор бир жумҳурият халқи умумдавлат бойлигига қўшаётган ўз ҳиссасини ҳануз билолмай келаётир.

Энди яна бир фикр. Бу фикр ҳам одамларни ҳаяжонга солаётган энг катта ташвиш — жиноятчиликнинг ортиб бораётгани билан боғлиқдир. Бу — ҳақиқий кулфатга айланди! Одамлар беҳаловат. Мамлакатда қазиб олинаётган темирнинг ярми темир эшиклар ясашга сарф этилмоқда. Бироқ бундан наф йўқ: менинг бир ветеран дўстим уйига ўн пудлик сейф қурдирди, лекин бундан ҳам фойда чиқмади — унинг топган-тутганини сейфпейфи билан кўтариб кетишди. **(Залда кулги).**

Майли, кетгани худо йўлига-ю, бироқ арзимаган нарса учун гуноҳсиз, ҳимоясиз одамларга нисбатан шафқатсизлик қилинаяпти. Шу боисдан, менинг назаримда, ўртоқ Крючков чет эл айғоқчиларини тутиб олиш ҳаракатида юрган ўз қўшинларининг бир қисмини жиноятчилар билан курашга сафарбар этиб тўғри иш қилди. Фақат истар эдимки, ўртоқ Крючков бу шпионларни «халқлар отаси» давридагидек, ҳар хил ижодий уюшмалар ва илмий институтлардан қидириб юрмасин, чунки бунга эҳтиёж ҳам йўқ: ҳаёт шуни кўрсатаётирки, биз яқин орада ўз союзларимизда бир-биримизнинг гўштимизни еб битирсак керак **(Залда кулги).**

Бироқ менинг ўйлашимча, ўртоқ Крючковнинг бу ташаббуси ҳали етарли эмас. Ўйлаб кўриш лозим: балки баъзи ҳарбий қисмлардан ҳам фойдаланиш керакдир? Бу шунчаки мулоҳаза учун ўртага ташланган бир фикр. Чунки жиноятчиликнинг авж олиши оқибатлари жамиятни жуда ёмон аҳволга солиши мумкин. Тез орада бирор-бир чора кўрмоқ лозим. Хуллас, биз шуни унутмаслигимиз керакки, бу муаммо халқни озиқ-овқат муаммосидан кўра кам безовта қилмаётир, халқ съезддан муҳим қарорлар қабул қилишни муштоқ бўлиб кутаётир **(Қарсаклар).**

ИСТЕЪДОДНИНГ ЖОЗИБ КУЧИ

Биринчи мўъжиза

С. МАҲКАМОВ суратга олган

Санъат оламида ярқ этиб кўзга кўринган чинакам қобилият соҳиби яшин тезлигида эл эътиборига тушади, уни ҳар ким ўзича баҳолайди, ижодини ўз тушунчалари асосида шарҳлашга ҳаракат қилади. Муқимий номидаги Ўзбек давлат мусиқали театрининг ёш актрисаси Зулайхо Бойхонова ижоди ҳам бугунги кунда қалбларимизни жунбушга солиб, муҳокама майдонимизда бўй кўрсатиб турибди.

Хўш, Зулайхони қисқа муддат ичида шинавандалар орзиқиб кутадиган севимли санъаткор даражасига кўтарган асосий омиллар нималардан иборат? Бу ўринда биз актриса яратган образлар силсиласини бирма-бир тасаввур этиб, уларни таҳлил қилишдан ўзимизни тийиб, унинг шахс ва санъаткор сифатидаги фазилатлари хусусида тўхталмоқчимиз. Бинобарин, у яратган образлар томошабинларга манзур бўлишига сабаб айнан шу фазилатлардир.

Зулайхонинг санъатга, ўз касбига меҳр-муҳаббати ниҳоятда устиворлиги бизни қувонтиради. Ундаги бошқа кўп хислатлар ана шу меҳр-муҳаббатдан келиб чиқади. Актриса ҳамма вақт ишга, изланишга чанқоқ, қалби чақноқ: қандай роль топширилмасин — каттами-к и ч и к м и — уни пишитиш, мазмунан пойдор, мантиқан теран қилиш учун вақтини ҳам, кучини ҳам аямайди.

Машҳур итальян трагик актёри Томаззо Сальвинидан актёр учун энг муҳими нима эканини сўраганларида у: «Биринчидан — овоз, иккинчидан — овоз, учинчидан — овоз», деб жавоб берган экан. Зулайхони ҳам табиат овоз бобида бағоят сийлаган. Унинг ўзига хос, соҳир овозини мутахассислар драматик сопрано сифатида эътироф этадилар. Бу хилдаги овоз қўшиқ қатидаги дардни дилларни зир кетдирадиган, қалбларни титратадиган даражада таъсирчан етказиб беришга мойиллиги билан ажралиб туради. Фақатгина тақдир ато этган бу инъомга овоз соҳибининг муносабати жуда кўп омилларни белгилайди: яъни, бу овоз мўъжизалар яратиши ҳам ёхуд эрта кунда сўниши ҳам ана шу муносабатга боғлиқ.

Зулайхонинг Муқимий театрининг яккахон ижрочиси сифатидаги яна бир аҳамиятли фазилати хусусида алоҳида тўхталиш зарур. Мусиқали театрларимизнинг аксар актёрлари ўзларига топширилган ролнинг мусиқий қисмига ҳал қилувчи омил деб қарайдилар. Шу боис асосий диққат-эътибор, куч-қувват ария ва дуэтларга қаратилиб, партнёрлар билан мулоқотлар ва вазият тақозо этувчи бошқа хатти-ҳаракатлар ана шу «асосий омил»га иловадек бўлиб қолади. Айрим актёрлар эса ролнинг мусиқий қисмига шу қадар берилиб кетадиларки, ундан кейин давом этиши лозим бўлган партнёр билан мулоқотга киришиш бир мунча мушкул кечади, яъни қўшиқ ва ундан кейинги воқеа ўртасида, очиқ-ойдин узилиш рўй беради. Зулайхо яратган образларда эса бу нуқсон кузатилмайди. Унинг қаҳрамони саҳна асарининг ибтидосидан интиҳосигача яшайди, қўшиғию хатти-ҳаракатлари, гапларию имо-ишоралари билан ўзининг барча руҳий кечинмаларига томошабинларни бирдек ошно этишга мушарраф бўлади. Баъзан учрайдиган роль таркибидаги бағоят катта мусиқий қисмлар ҳам Зулайхони турғун ҳолатга солиб қўёлмайди, у саҳнада яшайди.

Ҳозир Зулайхо Бойхонова театрнинг бош қаҳрамон яратувчи актёрлари сирасига киради. Мазкур театр саҳнасида яратган Нурхон («Нурхон»), Гул («Гул ва Наврўз»), Зулайхо («Юсуф ва Зулайхо») ва шу каби бир қанча образлари билан томошабинлар дил тўридан мустаҳкам жой олди. Шу боис мухлислар ҳақли равишда бу ёш актрисага умид ва ишонч нигоҳи билан тикилиб турибдилар. Биз Зулайхо Бойхонова ижоди ҳақидаги мухтасар фикримизни томошабинларни бу ёш истеъдод соҳибининг санъати сеҳридан баҳраманд бўлишга чорлаш билан якунламоқчимиз.

Ф. ФАЙЗИЕВ

Соғинбой ИБРОҲИМОВ, Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмаси бошқарувининг масъул котиби

УМИД СОҲИЛИ

Мамлакатда иқтисодий танглик ҳукм сурмоқда. Қорақалпоғистонда эса бу танглилкдан ташқари, Орол билан боғлиқ табиий офатнинг илдизлари тобора чуқурлашмоқда. Хўш, бу фожиавий ҳолатдан чиқиш учун ўлкада нималар қилинмоқда, ижодкорлар қандай фаолият кўрсатмоқдалар? Ёзувчилар қандай ниятлар билан яшамоқдалар? Мухбиримизнинг Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмаси бошқарувининг масъул котиби билан телефон орқали мулоқоти ана шулар хусусида борди.

— Қорақалпоғистон мухтор жумҳуриятдан жумҳуриятга айланди. У Ўзбекистон теграсидаги, таркибидаги совет жумҳурияти бўлиб қолади. Бу ишда бош-қош бўлган Олий Кенгашимиз вакиллари билан биргаликда ижодкорларнинг ҳам ниятлари ушалди. Хўш, мухторликдан чиқиш бизга нима беради? Маълумки, ўлкамиз табиий офат зонасига айланган. Бу офат иқтисодий, маданий ва маънавий тангликларни ҳам келтириб чиқармоқда. Ушбу тангликлардан қутулиш учун эндиликда ўзимиз ҳаракат қилмасак, бошқа биров бизга ёрдам бермас экан. Ахир ўйлаб кўринг, Орол қурий бошлаганига неча йил бўлди? У ҳақда маҳаллий доирадан тортиб халқаро миқёсгача юзлаб анжуманлар, қурултойлар ўтказилди. Лекин бирорта ҳам амалий иш қилинмади. Бугунги кунда Оролни қутқариш масаласи Оролбўйи халқларини қутқариб қолиш масаласига айланди. Демак, бундай муаммоларни ҳал қилишимиз учун мухтор жумҳуриятдан кўра, жумҳурият миқёсидаги мустақиллик, эркинлик, имконият керак. Қолаверса, чинакам демократия замонида ҳар бир халқ ўз тақдирини ўзи ҳал қилиш шароитига эга бўлиши лозим. Мустақил жумҳурият ана шундай муаммоларни ҳал этишга хизмат қилади, деб ўйлаймиз.

Орол борасида бугунги кунда қандай ишлар амалга оширилмоқда? ССЖИ халқ депутатларининг IV съездида Қорақалпоғистон Олий Кенгаши вакилларининг мурожаатномаси тарқатилди. Бу мурожаатномада Оролбўйи масаласини навбатдаги съезд кун тартибига киритиш талаб этилади. Бундан ташқари, Москвада Нозирлар Кенгаши ҳузурида Т. Догужаев бошчилигида «Фавқулодда ҳодисаларни ўрганиш бўйича» комиссия тузилди. Эндиликда бу комиссия Орол тақдири билан қизиқмоқда. Хуллас, одатдаги қоғозбозлик ва комиссиябозликлар давом этмоқда. Оролбўйида эса фожиалар дақиқа, соат, кун сайин ўсмоқда. Бу фожиаларни таниқли ёзувчи Ўразбой Абдураҳмонов бошчилигидаги «Орол ва Амударёни ҳимоя қилиш иттифоқи» жамоатчилик ташкилотининг ҳужжатларида, унинг ойига икки бор чиқадиган «Яша, Орол!» хабарномаси саҳифаларида яққол кўриш мумкин. Бу гапларни шунинг учун айтаяпманки, Орол ижодкорларимизнинг асосий мавзуи ва ҳаёт-мамоти бўлиб қолган.

Ижодий ташкилотимизнинг ўзидаги муаммолар ҳам экологик тангликлардан кам эмас. Ташкилотларнинг ўз-ўзини бошқаришга ўтиши муносабати билан Ёзувчилар уюшмамизни моддий маблағ билан таъминлаш масаласи кўндаланг бўлиб турибди. Бунинг устига «Амударё» ойномасининг Матбуот давлат қўмитаси ҳисобидан чиқарилиб, уюшмамиз нашрига айлантирилиши ҳам аҳволни янада оғирлаштиради. Чунки авваллари 28 минг нусхада чоп этиладиган журналнинг йиллик баҳоси 6 сўм эди, эндиликда қоғознинг нархи ошганлиги сабабли унинг йиллик баҳоси 18 сўмга чиқди ва муштарийлар бор-йўғи 13 минг кишини ташкил қилди, холос. Демак, эндиликда унинг ҳам моддий жиҳатдан ўз-ўзини қоплаши қийин. Шунингдек, ёш ёзувчиларнинг ташаббуси билан «Орол» ойномасини очмоқчи эдик. Қоғоз тақчиллиги ҳамда маблағ йўқлиги сабабли бу хайрли иш ҳам муаммо бўлиб турибди.

Қоғоз камлиги ва қимматлашгани сабабли «Қорақалпоғистон» нашриёти олдида ҳам қорақалпоқ тилида китоб нашр этишда бир қатор қийинчиликлар пайдо бўлмоқда. Авваллари ўз-ўзини моддий жиҳатдан қопламайдиган айрим нашрлар рус ва бошқа тиллардаги оммабоп китоблар нашридан тушадиган маблағ ҳисобига чоп этиларди. Эндиликда бу борада ҳам қайта қуриш фурсати етди.

Лекин бундай қийинчиликларга қарамай ижодкорларимиз баракали меҳнат қилмоқдалар. Улар келгуси йилнинг баҳорида бўладиган ўзларининг X съездига жиддий тайёргарлик кўрмоқдалар. Кейинги йилларда қилинган хайрли ишлардан бири, қорақалпоқ, бошқирд, татар халқларининг 30-йилларда қораланган қаҳрамонлик эпоси — «Эдигей» достонининг шу йил нашр этилиши бўлди. Шунингдек, халқ оғзаки ижоди намуналари бўлган диний руҳдаги достонларни ҳам нашр этиш мўлжалимиз бор. Қатағон қилинган ижодкорлардан Сайфулғобит Мажитов, Қосим Авезов, Избосар Фозилов номлари 60-йилларда оқланган бўлса-да, ижодий мероси ўрганилмаган эди. Эндиликда улар асарлари қайтадан чоп этилди, тадқиқ қилинди, хотиралари абадийлаштирилиб, номлари кўчалар, мактаблар, билим юртларига қўйилди.

Кейинги беш-ўн йил ичида адабиётимизда тарихга мурожаат кучайди. Таниқли ёзувчи Шовдирбой Сеитов тўрт китобдан иборат «Халқобод» эпопеясини ёзиб тугатди. Унда адиб қорақалпоқ халқи ҳаётининг энг мураккаб даври — коллективлаштириш давридан то 50-йилларгача бўлган тарихини қаламга олган. Бошқа бир ёзувчи Камол Мамбетов ёзаётган «Кўчган эл» эпопеясида эса қорақалпоқларнинг XIII асрдан XVII асргача бўлган ҳаёти аксини топмоқда.

Бу йил оқсоқол шоирларимиздан Ибройим Юсуповнинг «Умид соҳили» деб номланган тўплами ўқувчиларга ҳадя этилди. Тўпламдаги шеърлар адабиётимиз ўзининг азалий қисмати — шеърият соҳилига қайта бошлаганидан дарак беради.

Кейинги йилларда адабиётимизга ўттиздан ортиқ истеъдодли ёшлар кириб келди. Улар қорақалпоқ насрида ва назмида ҳам ўзига хос бурилишлар, янгиланишлар ясашга интилмоқдалар. Хуллас, қийинчиликларга қарамасдан адабиётимизда умидли соҳиллар пайдо бўлмоқда.

ЖУМҲУРИЯТЛАР ҲУҚУҚИ ЧЕКЛАНМАСИН

Иттифоқимизда иқтисодий ва сиёсий танглик кундан-кунга кучайиб бораётганлиги ҳаммани ташвишлантирмоқда. Бундай оғир аҳволдан чиқишнинг турли йўллари қидирилмоқда. Кўпчиликнинг фикрича янги Иттифоқ Шартномасининг тузилиши бизни танг аҳволдан ойдин, кенг йўлга олиб чиқиши керак. Шу сабабли ушбу Шартнома лойиҳасини кўпчилик интизорлик билан кутаётган эди. Мана, ниҳоят, лойиҳа ҳам эълон қилинди.

Кўпчилик жумҳуриятларнинг парламентлари бошданоқ гапнинг лўндасини айтиб, ушбу Иттифоқ Шартномасини қабул қилмасликларини баралла эълон қилдилар.

Хўш, Иттифоқ Шартномасининг лойиҳасида қандай сир-асрорлар бор. Нега у кўпчиликка маъқул бўлмаяпти? Лойиҳа билан яқиндан танишсангиз, бунинг сабабларини англай бошлайсиз. Сир эмаски, шу пайтгача ҳар бир мустақил давлат учун муҳим бўлган ҳуқуқлар марказнинг қўлида эди. Эълон қилинган шартномада ҳам бу муҳим ҳуқуқлар марказнинг тасарруфига берилади, деб ёзилган.

Шартноманинг II бўлими, 5-моддаси, 3-бандида Иттифоқнинг ваколатига: ташқи сиёсатни ишлаб чиқиш, халқаро шартномаларни тузиш, чет давлатлар билан бўладиган барча алоқаларни бошқариш, ССЖнинг ташқи сиёсат фаолиятини мувофиқлаштириш, ташқи иқтисодий алоқаларни ва божхоналар фаолиятини бошқариш кабилар кириши ёзилган.

Ҳолбуки, бу нарсалар ҳар бир мустақил давлат учун ўта зарур бўлган ҳаётий эҳтиёжлардир. Бу ҳуқуқларни бировга бериб қўйган давлат ҳеч қачон мустақил бўлолмайди. Шу пайтгача ҳар бир мустақил давлат учун муҳим бўлган ҳуқуқлар марказнинг қўлида жамланган эди. Бу ҳолда жумҳуриятларнинг иқтисодий аҳволи яхшиланмади.

Янги Шартнома лойиҳасида ҳам барча ташқи алоқалар иттифоқ раҳбариятига берилиши мўлжалланган. Аввал ўнгланмаган аҳвол энди ўзгаришига ким кафиллик беради?

Инсоният тарихини ўрганиш шуни кўрсатадики, ташқи дунё билан кенг миқёсда савдо-сотиқ ва алоқалар олиб бормаган давлат ҳеч қачон мустақил бўла олмаган. Буюк жаҳонгир Амир Темур тузган давлатнинг иқтисодий бақувватлиги сабаби ҳам шунда эдики, унинг даврида Туронда дунёнинг барча томонларидан келган савдогарлар бемалол савдо-сотиқ билан шуғулланар эдилар. Туроннинг таназзулга юз тутиш сабаби ҳам Буюк ипак йўли ўз мавқеини денгиз орқали ўтувчи йўлларга бўшатиб берганлиги ва марказлашган қудратли давлат бўлиниб кетиб, ўзаро низолар, қароқчиликлар оқибатида савдо-сотиқ юришмай қолганлигидадир.

Шартнома лойиҳасида божхоналар ишини бошқариш ваколати ҳам Иттифоққа берилган. Бу ҳол жумҳуриятларнинг иқтисодий мустақиллигига катта зарба бўлиб тушади. Фикримча, лойиҳанинг II бўлими, 5-моддасининг 3-бандидаги Иттифоққа бериладиган барча ваколатлар фақатгина жумҳуриятларнинг ўз ихтиёрида бўлиши керак. Акс ҳолда, жумҳуриятларнинг мустақиллиги ҳақида гапириш кулгилидир.

Шу ўринда яна бир нарсани айтиш лозимки, СССР улкан давлат бўлиб, бир қисми Оврупо қитъасида, иккинчи қисми эса Осиёда жойлашгандир. Шу пайтгача СССР ўзининг ташқи сиёсатида Оврупо мамлакатлари билан бўладиган алоқаларга кўпроқ ўрин бериб келди ва ҳозирда ҳам умумоврупо уйини барпо қилишга интилмоқда. Бу яхши ҳол. Лекин масаланинг бошқа томонини оладиган бўлсак, Туркистон заминида жойлашган бешта жумҳурият ўз тарихий шаклланиши, анъаналари ва урф-одатлари ҳамда жуғрофий жойланишлари жиҳатидан Осиё давлатларидир. Шунинг учун бу жумҳуриятлар ўз ташқи алоқаларини ўзлари учун яқин ва қулай бўлган Хитой, Япония, Эрон, Туркия, Афғонистон каби давлатлар билан олиб боришлари керак. Бунинг учун эса бу жумҳуриятлар ташқи давлатлар билан бўладиган барча алоқаларни ўз қўлларига олишлари керак.

Шартнома лойиҳаси II бўлимнинг 7-моддаси «Мулкчилик» деб аталади ва унда «Жумҳуриятлар ўз тасаррufидаги ернинг, ер ости бойликларининг ва бошқа табиий ресурсларнинг, шунингдек, давлат мол-мулкининг хусусий эгаларидир, буларнинг ССЖ Иттифоқи валокатларини амалга ошириш учун зарур бўлган қисми бундан истиснодир» — дейилган. Бунда ҳам жиддий ноаниқлик мавжуд. Хўш, жумҳуриятлардаги бойликларнинг Иттифоқ ваколатига тегишли қисми қанча бўлади, буни ким аниқлайди?

Бунга жумҳурият бойликлари ва табиий ресурсларининг катта қисми кирмайди деб ким кафолат беради? Шунинг учун ушбу моддани қисқа қилиб: «Жумҳуриятнинг барча ер ости бойликлари фақатгина унга тегишлидир» — деб ёзиш керак, холос. Лойиҳанинг «Қонунлар» деб аталган II бўлими 9-моддасида «Жумҳурият қонунлари жумҳуриятларнинг ҳудудларида Иттифоқ ихтиёрига берилган масалалардан ташқари барча масалаларда устундир», дейилган. Ҳолбуки, мустақил давлат ҳудудида фақатгина ўз парламенти қабул қилган қонунларгина ҳукмронлик қилиши мумкин, юқоридан келтирилган қонунлар гарчи чекланган масалада бўлсада, мустақил давлат мақомига тўғри келмайди. Лойиҳада Иттифоқ судлари ва Иттифоқ прокуратураси иши ҳам Иттифоқнинг ваколатига берилиши айтилган. Ҳолбуки, судлов ва прокуратура соҳаси ҳам ҳар бир жумҳуриятларнинг ўз иши. Ҳеч қандай Иттифоқ судлари ва прокуратураси унинг фаолиятига аралашмаслиги керак. Бундан ташқари, ҳар бир мустақил жумҳурият ўзини ҳимоя қиладиган даражада армияга ҳам эга бўлиши керак. Фақат мудофаа мақсадларидагина жумҳуриятлар ўзаро келишиб тенг ҳуқуқли асосларда умумий қурилиш кучларини шакллантириши мумкин.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, эълон қилинган Иттифоқ Шартномасининг лойиҳаси жиддий равишда қайта кўриб чиқилиши ва шундан сўнггина умумхалқ муҳокамасига қўйилиши керак. Мавжуд лойиҳадаги миллий жумҳуриятларнинг ҳуқуқларини чекловчи моддалар олиб ташланиши зарур. Ана шундагина у халқларимиз ўртасидаги шаклланган дўстликни сақлаб қолишга, иттифоқдош жумҳуриятларнинг тўла эркин ва мустақиллигига кафолат бўлиши мумкин.

Амриддин БЕРДИМУРОДОВ, тарих фанлари номзоди

НАМАНГАН САБОҚЛАРИ

НАМАНГАНДА фожиа юз берди.

Ширинзабон, хушхулқ, ҳатто тили чиқмаган жужуқчани ҳам сизлаб, ҳурматини жойига қўядиган Наманганда саккиз навқирон йигит ҳалок бўлди. Оломон кўзларида тириклик аломатлари аллақачон сўнган, увадаси чиқиб кетган мурдаларни ҳам аяб ўтирмади.

Ўлдирилганларнинг бештаси шаҳар четида жойлаштирилган ички қўшинларга қарашли ҳарбий қисм солдатлари. Уларнинг исмлари, хизматга чақирилган жойлари матбуотга айтилди. Ўқ еб ҳаётдан кўз юмган уч нафар наманганликлар мана булар: Авазхон Асатиллаев, 1964 йили туғилган, шаҳар фирқа қўмитаси маълумотларига кўра касби новвойчилик; Алишер Топилдиев, 1961 йили туғилган, уч боланинг отаси, аврли газламалар комбинатида ошпаз; Қодирхон Ҳамидов, 1968 йилда туғилган, новвой.

РАСМИЙ АХБОРОТ. «1990 йил 2 декабрь куни «1-микрорайон — «Лола» автостанцияси маршрути бўйича қатновчи автобусда ички ишлар қўшинларининг ҳарбий қисмидан бўлган ҳарбий хизматчилар гуруҳи ва маҳаллий миллатга мансуб ёшлар ўртасида жанжал чиқди. Жанжал аввал муштлашувга, сўнг оммавий тартибсизликларга айланди. Натижада беш нафар ҳарбий хизматчи ва уч нафар маҳаллий миллатга мансуб фуқаро ҳалок бўлди. 13 нафар ҳарбий хизматчи ва ички ишлар органларининг 12 нафар ходими, 12 фуқаро жароҳатланиб касалхонага ётқизилди».

ШАҲАР ФИРҚА ҚЎМИТАСИ БЮРОСИ ЭЪТИРОФИДАН:

«...воқеаларнинг таҳлили шуни кўрсатадики, шаҳар ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари фавқулодда вазиятларда ишлашга тайёр эмас. Улар вужудга келган аҳволни зарур тарзда баҳолай олмадилар, ҳарбий хизматчиларни қутқариш, тартибсизликларга йўл қўймаслик чораларини кўра билмадилар, баъзилари (яъни баъзи раҳбарлар, масъуллар — **муаллиф.**) очиқдан-очиқ қўрқоқлик қилдилар... Оммавий тартибсизликларда асосан 14 ёшдан 30 гача бўлган ўсмирлар қатнашгани алоҳида ташвиш уйғотади. (Оломон орасида кичик ёшдаги болалар, мактабларнинг қуйи синф ўқувчилари ҳам бўлган — **муаллиф.**) Буларнинг ҳаммаси ўсмирлар, балоғатга етмаганлар билан ишлашнинг бўшлиги...дан далолат беради».

Наманган воқеалари тафсилотларини текширувчи ҳукумат комиссиясининг фикрича, муштлашув ва фожиада русларга қарши кайфият аломатлари, миллатчилик белгилари йўқ. Аммо...

Аммо, ва афсуски, бўлиб ўтган воқеаларни ёритишда маҳаллий матбуот бу гал ҳам сусткашлик қилди. Жумҳурият ички ишлар нозирлигининг дастлабки ахбороти, ҳурмат билан айтганда, узуқ-юлуқ бўлиб, унда «маҳаллий аҳоли вакилларидан фақат бир киши ҳалок бўлди», дейилган эди.

Ачинарлиси шундаки, биз ҳар гал, бирор жойда нохуш воқеа юз берди дегунча нима қилишни билмай довдираб қоламиз. Чунки, бизга «социализмда кризислар бўлмайди» дея таълим беришган, фавқулодда ҳолатлар, улардан чиқиш сабоқларини олмаганмиз.

Бунақа пайтда эл матбуотга, радио, телевидениега кўз тикади. Аммо мухбир шўрликлар кимга боришни, қаердан ахборот олишни билмай сарсон бўладилар. Марказий матбуотнинг «қовун туширишлари»дан безиллаб қолган масъуллар эса ҳадеганда оғиз очавермайдилар.

Наманган воқеалари хусусида муҳаррирларни дастлаб ички ишлар нозирлиги ахбороти асосида Марказий Комитетда хабардор қилишди. «Вазмин иш тутинглар, вазиятнинг мураккаблигини ҳисобга олинглар», дейишди. Маъқул гап. Аммо нега энди шу ахборотни нозирликнинг ўзидан олиш мумкин эмас. Бир вақтлар бизда жиноятчиликка қарши кураш олиб борадиган фавқулодда комиссиялар тузилган ва ҳатто собиқ Министрлар Совети составида раиснинг фавқулодда ҳолатлар бўйича ўринбосари лавозими жорий этилган эди-ку?! Қани ўша комиссиялар, раис ўринбосари қани? Бу саволларга жавоб топиш учун кун бўйи овора бўлдим. Аммо бирор натижага эришмадим.

Марказий газеталар, айниқса, телевидение, КПСС Марказий Комитетининг «Гласность» ҳафталиги эса, ишни «қойилмақом» қилишди. Наманганда «ички ишлар қўшинларининг бегуноҳ солдатлари қутурган оломон томонидан ўлдирилганлиги»ни эълон қилаётган диктор аёл ахборотни шу қадар таҳликали ўқидики, гўё ўша оломоннинг бир қисми худди-ҳозир телевидение биносига бостириб келаётгандай бўлди. Арманистонда ер қимирлаб неча ўн минглаб киши тупроқ остида қолганида ҳам дикторлар бунчалик ваҳима кўтаришмаган эди.

«Гласность»да эълон қилинган М. Кедровнинг «Сўнгги огоҳлантиришми?» сарлавҳали мақоласи ҳаммасидан ошиб тушди. Муаллифнинг фикрича, Наманган воқеаларининг илдизлари Фарғона, Тошлоқ, Марғилон, Қўқон, Андижон, Горский, Комсомолобод ва бошқа жойларда юз берган фожиаларга бориб тақалади. Чунки, — дейди у ишонч билан, — Фарғона амалда кўпмиллатли водий. Бу ерларда ўзбек миллатига мансуб бўлмаганларга нисбатан муносабат фавқулодда ёмон».

Ўта масъулиятсизлик билан айтилган бу фикрнинг уйдирмалигини биз аллақачон исботлаганмиз. Қолаверса, М. Кедров санаб ўтган шаҳарларда истиқомат қилувчи бошқа миллатга мансуб кишиларнинг ўзлари ҳам буни очиқ-ойдин эътироф этганлар. М. Кедров афтидан, биз томонларни яхши билмайди чоғи, мақоласида кўпдан-кўп хатоликларга, чалкашликларга йўл қўяди. Андижон — Наманган орасини уч-тўрт соатлик йўл деб белгилайди. Намангандаги яккаю ягона черков ёпиб қўйилди, деб ўқувчиларини чалғитади. Солдатларни уриб ўлдирган оломон махсус тайёрланган арматура бўлаклари, темир-терсаклар билан қуролланиб аввалдан келишиб олинган жойда (!) автобус ўлдирилиши лозим бўлган солдатларни қачон олиб келаркан, деб кутиб турарди, дея ўз ҳукмини ўқийди. Унинг фикрича, маҳаллий маъмурлар «бу гал ҳам русларга қарши ҳаракат изларини ёпиш мақсадида фожиани шунчаки муштлашув деб баҳолаб, **«қотилларни»** (!) эртасигаёқ қўйиб юборганлар.

ҲАММА ГАПНИ АЙТИБ, жамоатчилик руҳиятига боплаб таъсир кўрсатиб бўлгач, М. Кедров асосий мақсадга ўтади: «Сўзим охирида ҳафталигимиз саҳифаларида бир неча бор кўтарилган бир фикрга, яъни рус тилида сўзловчи аҳолини Россияга, тарихий юртларига қайтариш фикрига қайтмоқчиман. Назаримда, бусиз иш битмайдиганга ўхшайди. Наманган фожиаси ўзбекистонлик русларга фавқулодда оғир таъсир кўрсатди. Уларнинг кўплари хоҳ бугун, хоҳ эртага Россияга қайтишга тайёрдирлар. Ўйлашимча, Россия уларга ёрдам қўлини чўзса ёмон бўлмасди. Ахир уларнинг (ўзбекистонлик русларнинг — муаллиф). месхети-турклардан ёмон жойлари йўқ-ку».

Наманган воқеаларини ўз кўзи билан кўрган, кузатган, бир вақтлар Фарғона фожиалари тўғрисида жиддий таҳлилли мақолалар эълон қилган журналист Абдулла Жалилнинг газетамизга йўллаган мактуби:

«...Воқеа содир бўлган жой атрофларини кўздан кечирдим. Қаттиқ отишма бўлганлигини сезиш қийин эмас. Матбуот уйи ёнидаги китоб дўкони ойналарини ўқлар тешиб ўтибди. Оломон отилганларни кўргач тез ёрдам машинасини ҳам ёқиб юборган. Омонат кассасининг ойналари ҳам илма-тешик бўлиб кетган. Оломонга қараб ўт очилгани равшан кўриниб турарди...

Кеча фалокат юз берган, бугун эса ғалати отишма бўлаётган жойга кўплар — ёш-яланглар, мактаб ўқувчилари шунчаки қизиқсиниб — нима томоша бўлаётганини кўриш учун келишаётган эди. Умрида совут ёки резина таёқни, патиллатиб отаётган автоматни кўрмаганлар учун бу воқеа қизиқ бир томоша эди-да. Аммо, холис айтганда, оломон орасида ота-она назоратидан бутунлай четда қолган, кун бўйи кўча чангитиб юрадиган «кунда-шундалар» ва эҳтимолки, бунақа қалтис вазиятларда бирор мақсадга эришиб қоладиган писмиқлар ҳам йўқ эмасди... Автоматларнинг қўнғироқдек овозлари бу ердан анча олисдагиларни ҳам майдон сари чорлай бошлади. Оломонни тарқатишга уринаётган посбонлар аслида оломон тўплаётганларини ўзлари ҳам билишмасди.

Оммавий безорилик пайтида ёшлар талончилик қилишга уриндилар, савдо расталарига ҳужум қилдилар, — деган гаплар ҳақиқатдан узоқ, — деб ёзади Абдуллажон. — Аксинча, мана шундай асоссиз гапларнинг замирида уюштирилган иғвогарлик пайтида даъво қилинадиган, ёшларга илиш мўлжалланган ёрлиқ бор, холос. Биринчидан, 3 декабрь куни, фожианинг эртасига Марказий универмаг олдига ёшлар ўзларича келиб йиғилганлари йўқ. Магазинни қўриқлаш мақсадида бу ерга совут ва дубинкалар билан қуролланган милиция бўлинмалари олиб келинди. Шундан кейингина одамлар тўплана бошлади».

Наманганлик ҳамкасбимиз ўз мактубида милиция ходимларининг раҳмсизлиги тўғрисида батафсил ёзади. Посбонларга жиддий айб қўяди. Биргина мисол (ҳужжат):

«Мен қассоб Ҳусанов Маликжон — колхоз бозори дарвозаси ёнида савдо қиламан. 3 декабрь куни бўлган тўполонда қалқон тутган ва дубинка ушлаган милиционерлар дўконим ёнига келишди. Улардан бири тўғри келиб, ойнага урди. Ойна синмади. Кейин мен, бекордан-бекорга нега ойнага урасиз, десам, иккинчи марта уриб синдирди», «Ҳақиқатан ҳам капитан уриб синдирди. Биз буни рўпарадан кўриб турдик. Имзо: Исматуллаев Қ. 84-магазин». Шу магазинда ишлайдиган Дилором Ғафурова: «Ҳақиқатан ҳам милиция ходими келиб қассобхона ойнасини синдирди. Имзо».

Мишмиш, гумон ва тахминлар айни авж олиб, ҳар ким ўзича хулоса чиқариб турган бир пайтда Наманганда жойлашган ички ишлар батальони қўмондони майор В. Тезиков қуйидагиларни маълум қилди: 2 декабрь куни соат 12 да (яъни фожиа юз беришидан олти ярим соат аввал) унга вилоят ички ишлар бошқармаси бошлиғи қўнғироқ қилиб: «Шаҳарда тартибсизликлар бўлиши мумкин, ҳар эҳтимолга қарши 150 кишини тайёрлаб туринг», деган кўрсатма берган. Бу ҳақда «Правда Востока» газетаси ҳам ёзди.

Кутилмаган янгилик.

«Правда Востока» мухбирининг фикрича, бордию бу гап тўғри бўлса, унда Наманган воқеаларини ёритиш мутлақо бошқача тус олиши мумкин.

Абдулла Жалилнинг ва редакцияга келаётган, қўнғироқ қилаётган, мактублар йўллаётган бошқа кўпгина наманганликларнинг фикрича, бу — бўлиб ўтган воқеа аслида фитна эканлигини исботловчи далил. Батальон раҳбарлари беш нафар солдат ҳалок бўлганлиги учун зиммаларига тушадиган масъулиятдан чўчиб ўзларини оқлаш мақсадида мазкур буйруқ ҳақида беихтиёр оғиз очиб қўйганликлари эҳтимолдан холи эмас.

Фожиа тўғрисидаги расмий ахборотлар изчил бўлмаганлиги туфайли аҳоли ўртасида гап-сўз кучайди. «Солдатлар безорилик қилишибди, аёлларни ечинтиришибди. Милиция оломонни аёвсиз ўққа тутибди. Солдатлар ҳам отишибди. Фожиа содир бўлиши олдидан шаҳар корхоналарини газ билан таъминлаш атайлаб тўхтатилган, ҳамма кўчага чиққан»... ва ҳоказо ва ҳоказо.

НАМАНГАН КЎЧАЛАРИНИ икки кун кезиб юрдим. Бозорда, расталарда, чойхона, ошхоналарда, автобус бекатларида юзлаб одамлар билан суҳбатлашдим. Қон тўкилган чорраҳага тикилиб, бу машъум воқеанинг илдизи ҳақида хаёл сурдим. Одам боласи фожиага учрадими, киши хаёлига дарҳол етим қолган болалари, ота-онаси келади. Хўш, ўша бешта солдат йигитнинг таъзия маъракаларида одамлар бир-бирларига нима дейишади, бордию болалари бўлса, вояга етгач, «Отамиз қаерда ўлганлар?», деб сўрашса нима деб жавоб беришади. «Эҳ, болам, нимасини айтай, отангни Наманган деган жойда ўзбеклар тошбўрон қилиб ўлдиришган, ўлигини ёқиб юборишган. У ёқларга бора кўрма», дейишадими? Алишер Топилдиевнинг уч фарзанди, она қорнидаги тўртинчиси туғилиб вояга етишгач, отамизни нега отишган, кимлар отишган, деб сўрашса, уларга нима деймиз?..

Орадан беш кун ўтиб Наманганга яна қайтиб келдим. Область партия қўмитасининг кенгайтирилган мажлисида қатнашдим. Тўпланган жамики маълумотларни синчиклаб ўқидим. Вилоят ва шаҳарнинг каттаю кичик раҳбарлари ахборотларини тингладим. Одамлар билан учрашдим.

Биринчи фикр. «Гласность»даги мақола халқимизга нисбатан ошкора душманликдир. Черков ёпиб қўйилгани, руслар Россияга кетишга шай бўлиб туришгани ёлғон. Мақолада ёзилишича, М. Кедров қотилларни танийди (!), фожиа жойи аввалдан белгилаб қўйилганидан (!) хабардор. Бордию шундай бўлса, нега у бу маълумотларни ошкор қилмайди, қотилларни ушлаб бермайди. Бундай хашаки гаплар КПСС Марказий Комитети нашрида айтилганлиги кишида ғалати таассурот қолдиради. Суднинг ҳукми кучга кирмагунча ҳеч кимни қотил деб бўлмаслигини наҳотки М. Кедров тушунмаса?

Иккинчи фикр. Фожианинг олдини олиш, аскарларни қутқариш мутлақо мумкин эди! Шаҳар маъмурлари, айниқса ички ишлар бошқармаси раҳбарлари фожиа олдида талмовсираб қолдилар. Уларнинг бўшанг ва лапашанглиги қимматга тушди. Вилоят ички ишлар бошқармаси бошлиғининг ўринбосари — Нажмиддинов ўша куни бошқармада навбатчи бўлишига қарамай, воқеадан анча кеч хабар топган. Область прокурори Ч. Жўраев то телефон қилиб ахборот бермагунча шаҳардаги йирик чорраҳалардан бирида нималар бўлаётганини хаёлига ҳам келтирмаган. Чорраҳага етиб келганида эса махсус формада эмас, оддий кийимда бўлган бу раҳбарни оломон танимаган.

Бир кун аввал шаҳарда ҳарбий хизмат чоғида вафот этган солдатни кўмиш маросими бўлган. 2 декабрь куни бозорда одамлар ўғрини ушлаб аёвсиз дўппослашган, анча одам йиғилган эди. Вазият шундай бўлишига қарамай, ички ишлар бошқармаси раҳбарлари ғоят масъулиятсизлик қилишган.

Шаҳарфирқа қўмитасида эса воқеадан тасодифан, ғишт қолипдан кўчгандагина хабар топишган. Қандоқ қилиб денг? Отишма, ўқ овозларини эшитган навбатчи, тинчликми, дея вилоят ижроқўми навбатчисига телефон қилган. У ердан «Ие, хабарларинг йўқми...» дейишганидан кейингина котибларга сим қоқишган.

Ҳозир тергов кетаётганлиги учун мен фамилиялар айтишдан тийилиб туришни лозим топаман. Аммо вилоят ва шаҳарнинг кўпгина раҳбарлари, ҳуқуқ-тартибот посбонлари қўрқоқлик қилишгани, фожиа ҳаракатларини кўра била туриб жуфтакни ростлаб қолишгани, «менга нима, бири ўлиб бири қолмайдими», деб тескари ўгирилиб кетаверишгани, хоналарига қайтиб бориб ҳар эҳтимолга қарши у ёқ-бу ёққа қўнғироқ қилиб ўтиришгани маълум. Ички ишлар органлари ходимларининг ўт ўчирувчиларнинг, автоинспекция вакилларининг ҳаракатлари мутлақо қовушмаган. Мавжуд имкониятлардан фойдаланилмаган. Довдираб, кулгили аҳволга тушишган.

Автобусда жиққамушт бўлаётгани тўғрисидаги биринчи хабар кеч соат 5 дан 56 минут ўтганда олинган. Автобус саккизлар арафасида ёқилган. Икки соат ичида ҳар қанча иш қилиш мумкин эди. Афсус, бундоқ бўлмади. Чунки...

Учинчи фикр. Вилоят фирқа қўмитаси бюроси йиғилишида шаҳар ижроқўми раиси Э. Маматқулов бундай деди: «Одамларнинг ваҳшиёна ҳаракатларини кўриб ҳамма эсанкираб қолди. Мен бизнинг Наманганда бундай одамлар борлигини, шу даражага бориб етишларини билмаган эканман». Вилоят прокурори ҳам айни шу гапни такрорлади. Улар бу сўзларни раислик қилувчининг «Оломон сизларни, шаҳар раҳбарларини кўриб нега тўхтамади?», деган саволига жавоб тариқасида айтишди. Демакки, фуқаро ўз раҳбарларини, раҳбарлар эса фуқарони танишмаган. Фожианинг ўқ илдизи шунда эмасмикан?

БИЗ ҲОЗИР ўзимизни «беш йилдан бери қайта қуриш билан шуғулланаяпмиз, у қилдик, бу қилдик, ёмон раҳбарларни қувиб, яхшиларини олиб келдик», дея овутсак яна бир бор хато қилган бўламиз. Фақат ўзини, ширин жонини ўйлайдиган, дунёни сув босса тўпиғига чиқмайдиган раҳбарлар атрофимизда тўлиб-тошиб ётибди. Наманган бу борада ёлғиз эмас.

Тўртинчи фикр. Наманганда ким билан гаплашманг, «Э, ука, оломон ёмон, у билан ҳазиллашманг», дейди. Ўйлаб қоламан. Қаёқдан келиб қолди бу оломон? Осмондан тушгани ё ердан чиққани йўқдир-ку, ахир?! Мана, беш йилдирки, қадриятларни пайҳонлаб ётибмиз. Хоҳлаган кишимизни хоҳлаган аҳволга соламиз: истасак кўкка кўтарамиз, истасак чил-парчин қилиб ерга урамиз. Ленин ундоқ, фирқа бундоқ, тарих расво деймиз. Бу ёғи энди пул, бозор. Қўй ука, насиҳатингни, иқтисоддан гапир, мулла жирингни ўйла, — деяётган ва орқамиздан келаётган бутун бир авлодни шу руҳда тарбиялаётган биз ўзимиз эмасми, ахир? Одобу ахлоқни, меҳр-оқибатни ва ҳатто раҳм-шафқатни ҳам бозор иқтисодига боғлаётганимиз сир эмас-ку, ахир! Бас, шундай экан, ўша нотаниш оломон аслида катта Президентдан то маҳалла фаолигача — беистисно барча-барчамизнинг шундоққина ёнимизда, бағримизда, уйимизда вояга етаётганини тан олайлик! Биз қайта қуриш қиличини қўлга олганимизда етти-саккиз ёшда бўлган болалар бугун ўн уч — ўн тўртга тўлмоқда. Шу ҳолимизча тураверсак, ширин жонимизни ўйлаб, гуруч, ун, гугурт, кир совун ғамлашдан нарига ўтмасак, истаймизми-йўқми, яна тўрт-беш йилдан кейин Қайта Қуришевич Оломонов деган янги авлод ўн саккизга тўлади. Бугун у шаҳар ҳокимини, қозини ёки фирқа котибини танимаган бўлса, эртага янада каттароқларни босиб ўтиши аниқ. Бу ҳақда жиддий ўйлаб кўрмоқлик лозим. Чунки оломон биргина Наманганда вояга етаётгани йўқ!

Бешинчи фикр. Софоклнинг «Шоҳ Эдип» асарида Фива фуқаролари бошига тушган кулфатни эслайсизми? Шаҳар осмонини қора булутлар қоплаб олади. Далаларда егулик битмайди. Аёллар ўлик туғади. Худолар илтижоларни қабул қилишмайди. Фиваликлар гуноҳларини нималигини билолмай ўйланиб қоладилар... ва, маълум бўладики, шаҳарда бир жиноят мавжуд. У очилмагунча, жиноятчи жазосини олмагунича, Фива устида Қуёш чарақламайди.

Жиноятчи Эдипнинг ўзи бўлиб чиқади...

Бизда аҳвол қалай? Жиноятчилик, қаллоблик, фаҳш бутун мамлакатни беистисно чирмаб олди-ку! Одамлар ва болаларни ўғирлаш, ўта ваҳшийлик билан ўлдириш, тўртта кемтилиб кетган тилла тишини олиш учун калласини чўрт узиб кетиш ҳеч гап бўлмай қолди-ку! Бунга ҳатто ҳукумат ҳам кўникиб бормоқда чоғи, кейинги бир неча қонли фожиаларда ҳалок бўлганларнинг оилаларига таъзия ҳам билдирилмади.

Ўзганда ўзбекларни молдек сўйганлар, болаларни бўғизлаганлар, қизалоқларни оталари олдида зўрлаганларнинг кўпи ҳамон яллo қилиб юришибди — кўк юзини булут қоплагани йўқ. Қўқон ва Паркентда одам ўлдирганларнинг ҳаммаси ҳам ҳибсга олинмади — далаларимизда ҳосил битмаяпти. Қанчадан-қанча уюшган жиноятчилар ҳибсхоналарда эмас, иззат-икромда юришибди — болалар туғилмоқда. «Шу милиция, шу терговчи, шу тартиб-интизом бўлса, топиб бўпти», деган фикр ҳукмрон экан, жиноятчилик ҳеч қачон тугамайди. Ўмарган ўмариб, еган еб ётибди. Муттаҳам, товламачи, каззобларнинг чўмичи ҳамон мой устида. Уларнинг мушугини ҳеч ким пишт деяётгани йўқ. Аксинча, йўллари очиқ, қўллари узун, тиргаклари мустаҳкам.

Саксон бешинчи йил баҳорида «Худога шукур, бизнинг ҳам замонамиз келадиган бўлди», дея ширин хаёллар қилган, энди эса ҳафсаласи пир, мирқуруқлик суяк-суягидан ўтиб кетган ялангтўш халқ аста-секин оломонга айланиб бормоқда. Жамиятнинг ўзи унга ўғирлаш, талаш, ўмариш ва айни пайтда жазосиз қолиш сирларидан сабоқ бермоқда.

Осмонимизда ҳамон қуёш чарақлаб тургани, далаларимизда ҳосил битаётгани, болалар туғилаётганига келсак, бу хавфли хотиржамлик, азизлар. Қора булут Фива осмони каби имонимизга аллақачон соя ташлаган, маънавиятимиз аста-секин нураб, тўкилиб бормоқда. Бизнинг басир кўзларимиз бу офатни кўра олаётгани йўқ, холос.

Жамият жиноятчиликдан, ҳаром-ҳаришдан халос бўлмагунча адолат чироғи чарақламайди. Кўк машъаласи оламни ёритса, адолат чироғи дилни мунаввар айлайди.

Жиноятчилик илдизлари ҳақида гап кетганда, бир муҳим нарсага эътибор беришимиз зарур. Бизда ҳозир тартиб шундайки, қамалганларнинг деярли кўпчилиги шимолга, Узоқ Шарққа, Русия шаҳарларига юборилади. Ашаддий қотиллар, каззоблар, хавфли унсурлар қаторида қўққис бировни туртиб кетган ҳайдовчи, қочоқ алиментчи, қўшниси билан сув талашиб ёқалашган деҳқон, камомади бор сотувчи ва шу кабилар ҳам ўша ёқларда жазо муддатларини ўтайдилар. Бу дунёнинг жамики ифлосликларидан, ёвузликларидан сабоқ олиб, икки-уч йилдан сўнг гўё «ахлоқлари тузалган ҳолда» юртларига қайтадилар. Тасодиф туфайли қамалиб қолган одобли, мўмин болаларнинг шимол сафаридан сўнг ашаддий жиноятчиларга айланаётганларига ҳаммамиз гувоҳмиз-ку!

РЕДАКЦИЯМИЗГА ҳибсхоналардан кўплаб мактублар келади. Уларда қамоқ ичкарисининг ўта ёвуз қонунлари, ўзига хос жазо чоралари батафсил ёзилган. «Биз айбимизни ўзимизнинг юртда, халқимиз олдида ювишимиз керак», — дейишади маҳбуслар. Бу нидо бизнинг парламентга қачон етиб бораркин?

Олтинчи фикр. Уч йигит ўқ еб ўлгани, қанча одам ярадор бўлгани факт. Тергов улар қандай отилганини аниқлайди. Шу жумладан отишма чоғида қайси калибрли ўқдан фойдаланилгани ҳам маълум бўлади. Тахминимча, ички қўшинларда 5,45 калибрли ўқ ҳамон мавжуд.

Қўқон фожиаларини текширувчи (аниқроғи, Қўқонда қурол ишлатилганлигининг тўғри-нотўғри эканлигини аниқловчи) комиссия маълумотларига кўра, шаҳардаги ўша машъум отишма чоғида 1473 та 5,45 калибрли ўқ узилган. Буни Туркистон ҳарбий округи ҳарбий прокуратурасининг шу комиссия составига киритилган махсус мутахассиси ҳам тасдиқлайди. Комиссия ахбороти жумҳурият Олий Кенгаши Раёсатида тингланаётганида, комиссия раиси «Қўқонда милиция оломонга қарата эмас, осмонга қараб, огоҳлантириш мақсадида ўқ узган», деди. Шунда Раёсат аъзоларидан бири «Нима, шаҳар осмонига катта дошқозонлар осиб қўйилган эканми», дея киноя қилгани эсимда.

70-йиллари «фавқулодда зўр техник ечим» сифатида ихтиро қилинган бу ўқ «ажойиб фазилатларга» эга. Осмонга отилса ёмғир томчиси ёки дарахт барги билан тўқнашиб, ўша тезликда(!) йўналишини ўзгартириши мумкин. Инсон организмига қадалганида эса чиқиб кетишга шошилмай ўпка, жигар, буйраклараро «саёҳатини» бемалол давом эттираверади.

«Машҳур» 40-армиямиз Афғонистон тоғларида бу ўқни синовдан ўтказган. Шу йилнинг 20 январида Бокуда, 2 ноябрь куни Дубоссарда шу ўқ ишлатилган (Қаранг: «Комсомольская правда», 1990 йил, 14 декабрь).

Шахсан мен ички қўшинларнинг шу ўқ билан қуроллантирилишини мудҳиш жиноят деб биламан. Қачонгача «осмонга отилган ўқ» бегуноҳ фарзандларимизнинг қонини тўкади? Бу ўқ зудлик билан йиғиштириб олинмас экан, Авазхон, Алишер, Қодирхонларнинг ёнига янги-янги авазхонлар, алишерлар, қодирхонлар қўшилаверади.

Еттинчи фикр. Милициянинг ночор аҳволи тўғрисида, уни замонавий воситалар билан «жиҳозлаш» ҳақида кўп гапирамиз. Ҳақиқатан ҳам, «аҳволи» ночор. Бир улар эмас, йўл ҳаракати назоратчиларининг ҳам ҳоли шу. Бошқа мамлакатлардаги осойишталик посбонларига чоғиштирадиган бўлсак, бизникиларда резина таёқдан бошқа ҳеч вақо йўқ. Америкада полицияга ишга кириш учун камида ўн-ўн бешта соҳадан яхши хабардор бўлиш талаб этилар экан. Масалан, у эпчил ва чаққон бўлиши, сувда эркин ҳаракат қила олиши, зарур бўлса тиббий ёрдам кўрсатиши, доялик қилиши, ҳайдов воситаларини бошқара билиши шарт экан. Ўтган йили саёҳат чоғида Бельгиянинг Антверпен шаҳрида битта полициячи бизга ёрдам кўрсатгани, «перестройка» иборасига ишора қилиб роса кулдиргани, кейин Тошкент рамзи ифодаланган тақинчоқни кўриб улуғ Хайёмнинг иккита рубоийсини фламанд тилида ўқиб бергани ҳамон эсимда.

Бизда эса бутунлай акси. Мен билган таниш посбонлар орасида китоб ўқийдиганлари, инсон руҳияти тўғрисида ўйлайдиганлари, Ғофирни Йўлчидан фарқлайдиганлари жуда кам. Мен милициядаги ҳалол инсонларни инкор этмоқчи эмасман. Аммо посбонлар орасида қўпол, тамагир, бир шиша арoқ, 10 сўм пул, икки кило гўшт дея адолатни оёқости қилаётганлари йўқ дейсизми? Бор. Обком бюроси йиғилишида бир ишчи куюниб шундай деди: «ГАИ ходимларини тергайдиган одам борми ўзи? Бизда ишлайдиган бир йигитнинг ҳужжатини олиб қўйиб роса тўрт кун овора қилди биттаси, кеча 50 сўм оборибериб қутулди. Шунақа порахўрлик бўлиб тургандан кейин, ГАИга ҳурмат қоладими?..»

Бу гапни эшитиб, залда ҳозир бўлган ҳуқуқ-тартибот органларининг раҳбарлари дарҳол сўроқ-истоққа тушиб кетишса керак, деб ўйлагандим. Аммо ҳеч кимдан садо чиқмади, биров эътироз ҳам билдирмади.

Видеосалонлар тўғрисида алоҳида тўхталиб ўтиш зарур. Улар ёшларни аёвсиз равишда бузмоқда, ёвузликка ўргатмоқда. Клублар ишламаса, маданият марказлари ҳувиллаб ётган бўлса, тўгараклар иши билан биров қизиқмаса, ёшлар, ўсмирлар қаерга боришлари керак? Ягона илинж — видео. У ерда эса одоб-ахлоқ — бир пул. Бошидан охиригача: ўлдириш, вайрон қилиш, фаҳш...

...Тергов давом этмоқда. Бу гал у чалғимайди, адолат қарор топади, қотиллар аниқланади, одамлар Наманганда нима бўлганини биладилар, комиссия хулосаси эълон қилинади — қумга сингандай йўқ бўлиб кетмайди, деб ўйлайман.

ФОЖИАДАН СЎНГ Наманганда кўп нарсалар ўзгарди. Шаҳар ҳаётига оид кўп муаммолар юзага қалқиб чиқди. Кўп иш қилинди. Оммавий тартибсизликлар шаҳар ва қишлоқларга ёйилиши мутлақо мумкин эди. Фаолларнинг катта саъй-ҳаракати билан бунинг олди олинди. Раҳбарлар, кексалар, дин арбоблари, маҳалла жонкуярлари тиним билмадилар, қизғин, мураккаб нуқталарда бўлдилар. Аммо, вилоят фирқа қўмитаси бюросида айтилганидек, зиддиятли онларда бошланғич фирқа ташкилотлари, уларнинг котиблари суст ҳаракат қилдилар. Нега шундай бўлди? Коммунистлардан бирининг бюрода: «Биз бирин-кетин позицияларни топшираяпмиз, чекиняпмиз...», деган сўзлари бу саволга жавоб бўла олади.

Таълим-тарбияда, маиший хизматда, касаба уюшмалари фаолиятидаги жиддий нуқсонлар тўғрисида, назаримда, илк бор ошкора гапирилди. Мактаблардаги аҳвол ғоят ташвишли. Ўқитувчиларнинг катта қисми ота-оналарининггина эмас, педагогика коллективларининг ҳам эътиборидан четда қолмоқда.

Бунга қўшимча қилиб яна шуни айтиш зарурки, шаҳарда ёш оилалар муаммоси ғоят жиддий. Ажралиш, болаларни тирик етим қилиш оддий бир воқеага айланиб бораётир. Редакцияга келган мактублардан бирида ёзилишича, бор-йўғи олти ой давом этган битта никоҳнинг бузилишига қуда чақириқда асал косада эмас, пиёлада тортилиб, пасткашлик қилингани, бошқа бир ўринда саватга суви қочган нон қўйилгани сабаб бўлган. Балоғатга етмаган (анча етмаган) қизларни турмушга узатиш ҳоллари ҳам мавжуд.

Буларнинг ҳаммаси ҳақида жиддий ўйлаб кўриш керак. Фожиани кутиб туришнинг ўзи ҳам фожиа эмасми?!

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

СУРАТЛАР КОНКУРСИ 90

Улоқ

Н. МУҲАММАДЖОНОВ суратга олган

АМАЛДОРЛАР КЎЧАСИ

КУЮНЧАК ГАЗЕТХОНЛАРДАН ХАТЛАР

Биз ғалати халқмиз: аввалига Гдлян ва Ивановнинг марказда эълон қилинган мақолаларини таржима қилиб, рўзномаларимизда босиб турдик. Ҳеч ким уларга индамади. Сўнгроқ, терговчилар Москвага ёқмай қолгач, ҳаммамиз уларга тош ота бошладик. Ҳатто чақалоқларимизнинг қўлига ҳам тош бериб, қани Гдлянни ур, Ўзбекистоннинг бундан бошқа душмани йўқ, дейишимизга сал қолди. Агар Орол ҳақида шунчалик жон куйдирганимизда шўрлик денгиз масаласи аллақачон бир ёқлама бўларди. Тўғри, Гдлян ва бошқалар ўзбек халқи номига қилган туҳматлари учун гуноҳкорлар. Бироқ улар жиноий жавобгарликка тортганларнинг ҳаммаси ҳам фаришта эмас эди. Кўпчилиги, ўзбек халқининг «ўғрилардан қолган молини» (А. Орипов) таладилар. Қутулиб қолганлари ҳамон таламоқдалар. Уларнинг ишини 37-йиллар иши билан тенглаштирганлар хато қиладилар. Ахир улар О. Ёқубовни ёхуд Э. Воҳидовни қамамадилар-ку. Ҳатто айрим ёзувчиларимиз қамалганлардан қаҳрамон ясаяптилар. Ўша «қаҳрамон»лар Гдлянга «мени ҳақорат қилсанг қил, халқимни ҳақорат қилма», деган эмишлар. Улар амалда юрганда халқни ўйлаганларида халқ бунчалик хор бўлмасди. Йўқ, уларнинг ёдига халқ қамалганларидан кейин тушган. Яна амал беринг, яна унутиб юборадилар халқни.

Яқинда Қоракўлда 3-кўчма механизациялашган колонна учун данғиллама уйлар қурила бошланди. Бу уйлардан тўрттаси тез ва соз битказилди. Хўш, бунинг нимаси ёмон, дерсиз. Ёмон бўлмаса, бу уйларга ишчилар эмас, казо-казолар жойлашиб олдилар. Биринчи уйни 3-кўчма механизациялашган колонна бошлиғи эгаллаб олди. Гарчи, у кейин Ўзбекистон Марказқўмининг Бюроси қарори билан қайта масъул вазифаларда ишламаслик шарти билан бўшатилган бўлса-да, яна раҳбар бўлиб ишлаётир. Иккинчи уйни эса туманнинг халқ назорати раиси эгаллади.

Қолган икки уй район халқ судининг ва шаҳарқўмнинг раисларига берилди. Халқ бу янги кўчага «Амалдорлар кўчаси» деб ном қўйди.

Мен район прокурорига уйлар нега халққа эмас, амалдорларга берилди деган мазмунда хат ёздим. Прокурор ўн беш кунда бу масалани ҳал қиламан деб ваъда берди. Лекин неча бир ўн беш кунлар ўтиб кетса ҳам ҳеч қандай жавоб йўқ. Жавоб ўрнига — сирли сукунат. Балки уларга кучи етмагандир. Балки...

Ҳа, ғалати халқмиз. Худо кўрсатмасин, юқоридаги амалдорларни ҳам Гдлянга ўхшаган бирорта хафа қилса, биз кўз ёши тўкамиз. Улардан қаҳрамон ясаймиз, улар эса «бизни сўйсанг сўю, халқни сўйма» деб халқпарварлик қилишади. Йўқ, амалдор, чиндан халқпарвар бўлсанг, амалда турганингда халқпарвар бўл!

Юсуф ЖУМАЕВ

ИРСИЯТИМИЗ ОМОНМИ?

Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов мамлакат халқ депутатларининг тўртинчи қурилтойидаги нутқида «Сув заҳарланмоқда, Орол қуримоқда. Буларнинг ҳаммаси ҳозирнинг ўзидаёқ миллатнинг ирсиятига таъсир кўрсатмоқда», деб бонг урди. Дарҳақиқат, бугун экологик қиёмат жабрини тортаётган бир миллиондан ортиқ Оролбўйи аҳолисининг саломатлиги шошилинч чоралар кўришни талаб этмоқда. Оролни асраш қўмитасининг «Орол ва халқ соғлиги муаммолари»га бағишланган йиғилишида ҳам шу ҳақда ташвиш билан фикр юритилди. Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш нозирлиги санитария-эпидемиология бошқармаси бошлиғи **Р. Қосимов,** Мўйноқ марказий касалхонаси бош врачи ўринбосари **С. Қутимов,** Бухоро вилоят соғлиқни сақлаш бўлими бошлиғи **А. Ёрқулов,** Қорақалпоғистон жумҳурияти санитария-эпидемиология станцияси бош врачи муовини **А. Мадреимов,** профессор **Отабоев** Орол бўйидаги фалокат туфайли хатарли касалликлар, хусусан қоннинг бузилиши, ирсиятнинг айниши, туғма руҳий хасталиклар, хатарли ўсма тез авж олиб бораётганлигини аниқ мисоллар асосида таҳлил этиб беришди. Миллатнинг генофонди бузилганидан далолат берувчи бундай даҳшатлар яшириб бўлмайдиган таҳликали вазият бошланганини кўрсатмоқда. Маълумотлар Қорақалпоғистон ҳамда Бухоро вилоятининг айрим туманларида хатарли касалликлар умуман жумҳурият бўйича кўрсаткичларга нисбатан икки баробар кўплигини ошкор этмоқда.

Йиғилишда сўзга чиққан инженер **Б. Баҳриддинов,** халқ дипломатияси клуби мудири **Қ. Ғуломов,** профессор **Эргашев,** Ўрта Осиё мусулмонлари диний бошқармаси вакили **А. Исмоилов,** шоирлар **Г. Нуруллаева, М. Али** ва бошқалар келажак тақдиримиз, наслимиз хавф остида қолаётган шу кезларда иттифоқ ҳукумати Орол масаласини деярли унутиб қўйганлигини кескин танқид қилишди. Экологик вазиятни соғломлаштириши мумкин бўлган сувни чучуклантириб берувчи мосламалар ишини яхшилаш (ҳозир улар назоратсиз қолдираётганлиги оқибатида тез ишдан чиқмоқда), Уст-юртда сардобалар ва қудуқлар қуриш, шамол энергиясидан фойдаланиш билан ҳеч ким қизиқмаётганлиги ҳам айтилди. Ҳукумат қарори билан ажратилган маблағлар ана шундай биринчи навбатда зарур бўлган иншоотлар қуришга эмас, наф келтирмайдиган ишларга беҳуда сарфланмоқда.

Йиғилишда жумҳурият Президенти кенгашининг вакили **Ю. Шодиметов,** Ўзбекистон тарихий ва маданий ёдгорликларни асраш жамиятининг раиси **Н. Муҳиддинов** иштирок этди ва сўзга чиқди. Йиғилишни қўмита раиси **П. Шермуҳамедов** олиб борди.

ЎТМИШНИНГ «ОҚ ДОҒ»ЛАРИ

Қадимги Туркистоннинг 1917 — 20 йиллардаги ижтимоий-сиёсий ҳаёти шу чоққача кам ўрганилган ва чуқур ёритилмай келаётган соҳалардан биридир. Ёзувчилар уюшмасининг бадиий мақоланавислик кенгаши уюштирган навбатдаги баҳс-мунозара тарихий публицистиканинг ана шу долзарб масаласига бағишланди. ЎзФА Тарих институти ходими, олим **Марат Ҳасановнинг** маърузасида йигирманчи йилларнинг мураккаб воқеа-ҳодисаларини холис ўрганиш билан боғлиқ муаммолар ҳақида сўз борди. Ана шу жиддий ўрганилмаган воқеаликка муносабат юзасидан тушган саволларда ҳозир тайёрланаётган саккиз томлик Ўзбекистон тарихининг аввалги китоблардагидек бир ёқлама талқин этилмаслигига кафолат борми, деган ҳавотир ҳам билдирилди. Ҳар қандай тарихни сохталаштириш, уни мафкуравий йўналишларга бўйсундиришнинг олдини олиш зарурлиги таъкидланди.

Шоир Абдували Қутбиддин Ватан туйғусининг сийқалашиб кетаётганлиги, қўрқув ҳиссидан қутула олмаслик оқибатида қалбимиз ўликка айланаётганлиги, гоҳо орномусимизни ҳақорат этувчи нарсаларга индамай яшаётганлигимиз хусусида куйиниб гапирди. Самарқанд яқинидаги Чўпонота тоғида Туркистонни забт этган босқинчилар ғалабаси шарафига ўрнатилган ёдгорлик бизнинг қадр-қимматимизни ерга урувчи шундай нарсадир, деди у. **А. Аъзам, Н. Маматқулов, Т. Мирзо, Ҳ. Насруллаева** ва бошқалар ҳозирга қадар «босмачилик» деб атаб келинаётган ҳаракат моҳиятини ойдинлаштириш зарурлиги, Шўро ҳокимиятини ўрнатиш йилларида тарихий ёдгорликлар, меъморчилик обидаларига беписанд қаралиб, улар вайрон этилганлиги, айрим ноёб бойликлар таланганлиги хусусида сўзлашди. Архивларда айрим манбалар ва ҳужжатлар негадир топилмаётганлиги, баъзи бирлари эса ўрганиш учун берилмаслиги юзасидан ташвиш билдирилди. Ҳақиқатпарвар тадқиқотчиларни кутаётган тарихимизнинг «оқ доғ»ларини холис ўрганиш учун жумҳурият Тарихчилар жамиятини тузиш таклиф қилинди.

Баҳс-мунозарани Ёзувчилар уюшмаси бадиий мақоланавислик кенгаши раиси **О. Тоғаев** олиб борди.

ҲИСОБОТ КОНЦЕРТИ

Бир неча йил бурун, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Тарғибот маркази қошида «Турон чечаги» ансамбли ташкил топиб, унга хушовоз хонанда Бахтиёр Холхўжаев раҳбарлик қила бошлади. Шу йиллар мобайнида ансамбль Ўзбекистон ва қардош жумҳуриятларда Тарғибот маркази томонидан ташкил этилган ижодий учрашувларда қатнашиб, уларни сермазмун ўтишида ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда.

Яқинда Ҳамид Олимжон номидаги Адабиётчилар уйида ансамблнинг ҳисобот концерти бўлди. Кечада шоирлар Тўра Мирзо, Саъдулла Ҳаким, Ёдгор Обид, Мухтор Худойқулов ва Амир Худойбердиев хонанда Бахтиёр Холхўжаевнинг ижодий фаолияти тўғрисида илиқ сўзлар айтишди, янги шеърларидан намуналар ўқиб беришди.

Тошкент Давлат дорилфунуни «Ўзбекистон қизлари» ансамблининг раққосалари ўзларининг жозибали рақслари билан кечанинг мароқли ўтишига ҳисса қўшдилар.

Кечани Ўзбекистон телевидениесининг сухандони, жумҳуриятда хизмат кўрсатган артист Фарҳод Бобожонов олиб борди.

СУРАТДА: **Концертдан лавҳа.**

И. ДЕНИКАЕВ **суратга олган**

КАРИМБЕК КАМИЙНИНГ 125 ЙИЛЛИГИ

СУХАНВАРЛИҚ ИҚЛИМИДА ШУҲРАБАРДОР

Каримбек Камий — XIX аср охири ва XX аср бошларидаги Тошкент адабий муҳитининг етакчиларидан бири. Ижодининг катта қисми ишқий мавзуда. Ижтимоий лирикасида демократик унсурлар ва, асосан, маърифатпарварлик ғоялари устун туради. Шоир шеърларидан «миллат ғамидин қон» бўлган дил садоларини эшитиш мумкин.

Каримбек Шарифбек ўғли Камий 1865 йили Тошкент шаҳрининг Себзор даҳасида (ҳозирда: Октябрь даҳаси, Тиккўча, 20-уй) чопонфуруш оиласида туғилган. Дастлаб Мансурхон домлада хат-савод чиқарган. Сўнг «Бекларбеги» мадрасасининг мударриси Шомаҳмуд Охундда «хатми кутуб» қилган.

Камий отасининг савдо ишларини давом эттирмайди. Унинг доимий машғулоти китоблар кўриш, ҳуснихат машқ қилиш, баёз тузиш ва шеърлар ёзиш билан ўтади. Шоир «Бекларбеги» мадрасасининг ҳужраларидан бирида фақирона ҳаёт кечирган. Оила қурмаган. 1922 йилда вафот этган.

Муқимий билан Камий ўрталаридаги дўстлик адабиётшунослигимизда маълум. Муқимий дўстига ёзган мактубларидан бирини «Биродари киромий мавлавий Камий» деб бошлайди. Бу ерда Муқимийнинг Камийга муносабати, қолаверса, унга берган баҳоси ўз аксини топган. «Навоий асарлари луғати»да (Тошкент, 1972) кўрсатилишича, «кчисленном» сўзининг луғавий маъноси «карамли, саховатли, буюк...» дегани, «мавлавий» эса «эга, соҳиб маъносида» бўлиб, «олим ва сўфийларнинг номидан илгари айтиладиган унвон»дир.

Сидқий-Хондайлиқий Камийнинг ўша давр адабий «иқлимида»ги мавқеи ҳақида шундай ёзади:

Эрурсиз суханварлиқ иқлимида
Ажаб шуҳрабардору олийнишон.

Мазкур байтнинг самимийлигига шубҳа йўқ. Бунга исбот унинг шеърияти, қолаверса, аср аввалидаги янги адабий гуруҳнинг йўлбошчиларидан бири бўлганлигидир.

Каримбек Камийнинг ўзи тузган қўлёзма баёзлари сақланган. Девони йўқ. Шеърлари кўпчилик баёзларга киритилган, вақтли матбуотда эълон қилинган.

Каримбек КАМИЙ

ҒАЗАЛЛАР

Тўлмасунму ҳасрату ғамға ичу тошим менинг,
Ташлабон кетса пари рухсори йўлдошим менинг.
Кўз тутардим бир куни қилгай вафо деб, оҳким,
Бевафолиғ зоҳир этти ул қалам қошим менинг.
Чарх уруб оламни чун тофиб, оёғина қуюб,
Ҳасратим дерман, амон бўлса агар бошим менинг.
Васлига еттим дегач, бўлди рақибимға насиб,
Заҳрға бўлди бадал оғзимдаги ошим менинг.
Ул пари ҳуснига ҳайрон ўлмайинму, эй рафиқ,
Суратин кўз пардасиға чекса наққошим менинг.
Дўстлар, ул нозанин қўйгач аёғина ҳино,
Оқмасунму рашкдин қонлар ўлуб ёшим менинг.
Билмағай, афсус, йўқса ул парирухсор учун
Душмани жоним эрурлар қавму қардошим менинг.
Сув сепиб кўз ашкидин, мужгон-ла терсам хору хас
Кўйидин, дерму, Камий, ул шўх, фаррошим менинг.

Эй ёр, келу вафо этиб кет,
Гар этмас эсанг жафо этиб кет.
Ишқ аҳлини, чўқ савоб топғунг,
Ҳожатларини раво этиб кет.
Аҳбоб дилини равшан айлаб,
Душманни юзин қаро этиб кет.
Бир марҳамат айла, эй юзи моҳ,
Тийра шабими зиё этиб кет.
Кўйина, аё сабо, борурсаң,
Ёримға менинг дуо этиб кет.
Хун ўлди ғизо манга, табибо,
Унноб лабин шифо этиб кет.
Ҳуснунгға кимеки мункир ўлса,
Бир кўрсату мубтало этиб кет.
Ҳақ қошиға бормоқингни ўйлаб,
Мунда амалинг бажо этиб кет.
Бўлса, Ками[й], бу санинг агар ёр,
Жонингни анга фидо этиб кет.

ҚИТЪА

Ҳар кишида илму санъат бордур,
Бахту давлат ул кишига ёрдур.
Бўлса гар илму ҳунардин холи ул,
Эй Камий, оламда, билким, хордур.

МУХАММАС

Ёраб, замона халқи бир-бирға ҳосид ўлди,
Фикру хаёли тун-кун онларни фосид ўлди,
Мулло элиға оми ҳар доимо зид ўлди,
Илм аҳлини, дариғо, бозори косид ўлди,
Ёраб, кушойиши бер бул кори басталарға.
Ёраб, ижобат айла дармондалар дуосин,
Рад қилма даргаҳингдин фақр аҳли илтижосин,
Лутфинг била раво қил ҳожоту муддаосин,
Бу дард мўмиёсин сандин тилар атосин,
Ёраб, тараҳҳум айла кўнгли шикасталарға.
Ножинс элини, ёраб, бизға ҳабиб қилма,
Бу дарди бедавони ҳаргиз насиб қилма,
Бир зарра ғайр муҳринг дилға қариб қилма,
Муҳтож қил ўзингга, ўзга табиб қилма,
Ёраб, шифо ато қил, бемору хасталарға.
Дунё алойиқиға бўлдуқ ажаб гирифтор,
Йўқтур жаҳонда биздек ўз жониға жафокор,
Дунёни шевасидин жонимни айла безор,
Дилни тааллуқота пайванд қилма зинҳор,
Ёраб, мени қовуштур озод расталарға.
Ёраб, Ками[й] сўзини мақбули хосу ом эт,
Зикри жамил бирла жорий тилин мудом эт,
Ёраб, баҳаққи некон то ҳашр неком эт,
Ширин калом айлаб килкини хуш хиром эт,
Қилди мухаммас охир мисраъи жасталарға.

Нашрга тайёрловчи:
Олим ТЎЛАБОЕВ

ТАНГРИТОҒ ҚЎШИҚЛАРИ

Яқинда дўстлик ва ҳамкорлик алоқаларини янада мустаҳкамлаш учун Ўзбекистонда Хитой Халқ Жумҳурияти Шинжонг — Уйғур мухтор райони ҳукумат делегацияси меҳмон бўлди. Делегацияга мазкур мухтор район халқ ҳукуматининг раиси Темур Давомат бошчилик қилди. Маълумки, Темур Давомат ҳукумат раиси бўлимидан ташқари, уйғур китобхонларига шоир сифатида ҳам яхши танилган. Унинг асарлари Хитойдан ташқари, Осиёдаги бир қанча мамлакатларда таржима қилиниб, нашр этилган. Шоир китобларидан бирида бундай деб ёзади: «Мен шеърларни севиб ўқийман. Шеър ёзишни ҳам яхши кўраман. Баъзида шеър ўқигач, кўнглимда ўз-ўзидан пишиб етилган фикрларни қоғозга тушираман. Изланиш изланмасликдан, фикр қилиш фикр қилмасликдан, ёзиш ёзмасликдан яхши. Бу одамнинг кўнгил баҳрини, дилини очадиган иш».

Темур Давомат жумҳуриятимизда бўлганида ўзбек ижодкорлари билан яқиндан дўстлашди. Қуйида шоир-нинг шеърларидан намуналарни эътиборингизга ҳавола қиламиз.

Темур ДАВОМАТ

САЛОМ ВА УМИД

Қўлим кўксимда, салом эй, Хўтан,
Жўшқин ҳаётга чўккали келдим.
Гўзал ҳуснингга мафтун, маҳлиё,
Қалб нурим қалбингга тўккали келдим.
Талай тоғ ошдим, чўлу дашт кездим,
Ўзимни бахтли, омадли сездим,
Кўнгиллари оқ одамларингни
Соғиндим, яна кўргали келдим.
Тарихда машҳур ипак йўлининг
Чувалган иплари сенда туташ
Азал довруғли йўлларинг бўйлаб,
Ўзлик кўкида учгали келдим.
«Ипак», «Қош тош»нинг қўш-қўш қанотинг,
Бордир «мевага кон» деган отинг
Назму санъатнинг уммони сенсан,
Шон оқимингда сузгани келдим.
Чаман, лолазор «Юрунг қош» бўйи,
Қизир ҳарёнда меҳнаткаш тўйи.
Хокинг тўтиё, жондан ардоқли,
Сени кўзимга сургали келдим.
Деҳқон, ҳунарманд кулибди бугун,
Қалбидан ўчмиш аламу тугун...
Унинг кулгиси сенинг ҳам кулгинг,
Сенга қўшилиб кулгали келдим!

ЯЙЛОВ

Ажиб рангдор гиламдек, ёки
Гулшан каби нурдан инган ҳол.
Нафис кашта янглиғ гўёки,
Тангритоғнинг яйлови гўзал.
Тизма тоғлар унга девордир,
Ўрмонлари ўтиб бўлмас боғ,
Ранглар гўё либос мисоли,
Дарёлари унга зўр белбоғ.
Димоғни чоғ айлар ҳавоси,
Саболари айтади ғазал.
Рангдор булут сузар кўкида,
Гулларидан томади асал.
Йигитлари шунқордай ғаюр,
Қизлари гул, жилвагар ва шўх!
Чорвадорлар маскани яйлов,
Лов-лов ёнар гўё кўзда чўғ!

ҚАРАҒАЙ ХИСЛАТИ

Яшнар доим ям-яшил,
Иссиқ ё совуқ демай.
Севар она диёрни,
Тақдиридан ғам емай.
Ўзи ўсган диёрнинг
Саратони, аёзи:
Билинар унга ҳар дам,
Жаннати — баҳор, ёзи!..
Тош бўлса-да, тупроқда
Илдиз отар бемалол.
Ҳар иш келса бошиға,
Кўрмас уни ҳеч малол!
Замин билан тақдирдош—
Бўлгач қайсар қарағай!
Турар ҳамон қад кериб,
Хавф-хатарга қарамай!

Уйғур тилидан Рўзи ҚОДИРИЙ таржималари

ИЖОДИЙ УЧРАШУВ

Ғафур Ғулом номидаги Сирдарё педагогика институтида андижонлик шоира Турсуной Содиқова билан учрашув бўлиб ўтди. Институт проректори, филология фанлари доктори, профессор Акрам Каттабеков шоирнинг ижоди ҳақида батафсил гапирди.

Т. Содиқовага студентлар турли мавзуда саволлар бердилар. Шоира саволларга жавоб қайтарди, ўзининг шеърларидан ўқиб берди.

Институт толибаси М. Туробова йиғилганлар номидан шоирага миннатдорчилик билдирди.

КЎҲНА АЛИФБОНИНГ ЯНГИ НАШРИ

«Устоди аввал» деб номланган бу китоб илк бор 1902 йилда Саййид Расул Ҳожа Саййид Азиз Ҳожа ўғли томонидан таълиф этилган ва инқилобга қадар бўлган қисқа вақт ичида ўн олти марта нашр қилинган. Унинг муаллифи Тошкентдаги «Дастурхончи» мадрасасида мударрислик қилган, қадим Туркистонда биринчи бўлиб «усули савтия» асосида ушбу алифбо дарслигини яратган. Дарслик сабоқлари изчил бир тартибда берилган, яъни ундаги машқларда ўқувчига нотаниш ҳарф деярли учрамайди. Мисоллари мўл, соддадан мураккабга томон йўналган. Жумла ва ҳикоятлар катта таълимий аҳамиятга молик. Шу жиҳатдан дарслик бошқа алифболардан ажралиб туради. Бироқ орадан қарийб 90 йил ўтиб унинг мазмуни табиий бир ҳолда эскирганини ҳам назарда тутиш керак. Шу боис биз ушбу алифбонинг қайта нашрида сўз, жумла ёки ҳикоятларнинг оз қисминигина тушириб қолдирдик. Имло ва тиниш белгиларини жиддий ўзгартиришга журъат этмадик.

«Устоди аввал» алифбосининг ушбу қайта ишланган 17-нашри Андижон вилоят нашриётида чоп қилинди. Асосий меҳнат — хаттотлик иши Андижон шаҳридаги 33-ўрта мактабнинг форс тили муаллими Ғанишер Комил ўғли, безакларни дид билан бажариш эса Избоскан тумани Тўрткўл рассомчилик билим юрти толиби Ойбек Содиқ ўғли зиммаларига тушди. Андижон Давлат тиллар дорилмуаллими доценти Фатҳиддин Исҳоқов илмий педагогик йўналишдаги холисона маслаҳат ва фойдали йўл-йўриқлари билан ўртоқлашди.

Алифбони қайта нашрга тайёрлаш шарафи каминага насиб этгани учун устоз Саййид Расул Ҳожа Саййид Азиз Ҳожа ўғлининг ворисларига мурожаат қиламиз: улар ўзлари ҳақида хабар берсалар (манзилгоҳимиз: Андижон—27, М. Т. Қосимов кўчаси, 36-уй), токи бизнинг камтарона хизматимиз эвазига тайин этилган қалам ҳақини ҳақиқий меросхўрларга мамнуният билан тақдим этайлик.

Камоли эҳтиром ила
Шокирхон Шодмон Ҳожа ўғли РУСТАМХЎЖАЕВ

СОДИРХОН ЭРКИНОВ — 60 ЁШДА

Қутлаймиз!

Ҳамкасб дўстимиз Содирхон Эркинов 60 ёшга тўлди. С. Эркинов 1930 йили Фарғона вилоятининг Риштон районида хизматчи оиласида туғилди. 1948—1952 йилларда Фарғона педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетида таҳсил олди. У Москвада Е. Э. Бертельс, М. И. Богданова, Э. Н. Нажиб каби шарқшунослардан таълим олди, таниқли адабиётшунос Иззат Султоновнинг илмий раҳбарлигида 1958 йили «Лутфий ва унинг «Гул ва Наврўз» достони» мавзуида номзодлик диссертациясини ёқлади.

С. Эркиновнинг Ўзбекистон ФА Тил ва адабиёт институтида ишлай бошлаганига ҳам ўттиз йил бўлди. Бу йилларда унинг инқилобгача бўлган ўзбек адабиёти муаммолари тадқиқига бағишланган рисолалари ва кўплаб илмий асарлари чиқди.

Олимнинг илмий фаолиятида ўзбек адабиёти тарихи масалаларига доир тадқиқотлар алоҳида ўрин тутади. С. Эркиновнинг Лутфий ижодига бағишланган тадқиқотига қадар ўзбек адабиётида «Гул ва Наврўз» достонининг номигина маълум эди. Олим достоннинг Британия Шарқ қўлёзмалари музейидаги нусхасини ўрганиб, биринчи марта бу меросни адабиётшуносликка олиб кирди. Адабиётшуноснинг «Навоий «Фарҳод ва Ширин»и ва унинг қиёсий таҳлили» рисоласи (1971) навоийшунослигимизнинг муҳим бир қиррасини ойдинлаштиришга хизмат этиши билан қимматлидир. Ушбу тадқиқотнинг самараси ўлароқ С. Эркинов 1974 йилда «Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» достони ва уни қиёсий ўрганишнинг баъзи масалалари» мавзуидаги докторлик диссертациясини ҳимоя қилганини ҳам таъкидлаш жоиз. У институт ўзбек адабиёти тарихи бўлими тайёрлаган беш жилдлик «Ўзбек адабиёти тарихи»нинг (1978—1990) фаол муаллифларидан.

Содирхон Эркинов зукко тадқиқотчигина эмас, нозиктаъб ижодкор ҳамдир. Гарчанд унинг шеърлари матбуот саҳифаларида аҳён-аҳёнда кўринса-да, шеър мухлисларининг эътиборига сазовор бўлди, куйлар басталаниб, қўшиққа айланди («Фарғона» ва «Наврўз» ғазаллари фикримиз далилидир). Биз серқирра истеъдод соҳиби, камтарин инсонни 60 ёшга тўлиши билан муборакбод этиб, ижодий баркамоллик тилаб қоламиз.

Тошпўлат АҲМЕДОВ,
Раҳматулла БАРАКАЕВ

ШАРҚШУНОС БЕРТЕЛЬС ЮБИЛЕЙИ

Яқинда ЎзФА Шарқшунослик илмгоҳида Бертельс таваллудининг 100 йиллигига бағишланган илмий йиғилиш бўлиб ўтди.

Тарихчи олим, профессор Б. Лунин Бертельснинг ҳаёти ва ижодий йўли ҳақида маъруза қилди, унинг шўро шарқшунослиги тараққиётидаги, шарқ адабиётини ўрганишдаги улкан хизматлари ҳақида сўзлади. Бертельснинг ўзбек классик адабиётшунослиги тараққиётидаги ўрни ҳақида филология фанлари доктори С. Эркинов маъруза қилди. Унинг таъкидлашича, Бертельс Ўрта Осиёдаги маданий жараённинг қадрига етган олим. У ўзбек адабиёти тарихини бутун илмий фаолияти мобайнида ўрганди.

Маърузада Бертельс ва илмий жамоатчилик ташаббуси билан Алишер Навоий асарларининг араб ёзувида 10 жилдлик нашри режалаштирилганлиги, лекин кейинги пайтда бу иш нимагадир тўхтаб қолганлиги, олимнинг ўзбек адабиётига тегишли қўлёзмаларини топиб нашр қилиш лозимлиги ҳақида ҳам гапирилди.

Олим М. Имомназаров Бертельс ва ҳамсанавислик борасида фикр юритиб, шарқ бадиий тафаккуридаги ўзига хосликни ўта нозик ҳис қилган Бертельснинг холис назарий мулоҳазаларига 40-йиллардаги тазйиқлар салбий таъсир кўрсатганлигини далиллар билан баён қилди. У матншунослик борасида ҳам бажарилиши лозим бўлган ишлар ҳали кўплигини айтди.

Олима С. Йўлдошева Амир Ҳусрав Деҳлавий ижодини ўрганиш тарихи масалаларига тўхталиб, Бертельснинг ижодий мактабига юқори баҳо берди. У Бертельснинг шеърият назарияси борасидаги ўгитларига амал қилиб, тилсимларнинг сирларини очишда ниҳоятда жиддийлик ва билимдонлик кераклигини қайд қилди. Қиёсий таҳлил тариқи фақат эпик асарларга эмас, балки лирик асарларга ҳам тадбиқ қилиниши лозимлигини айтди.

Филология фанлари номзоди П. Юсупованинг «Бертельс асарларида форсий ва арабийзабон тарихий манбалар», ёш олима Г. Тўйчиеванинг «Бертельс ва форс арузининг муаммолари» хусусидаги маърузалари ҳам йиғилганларда қизиқиш уйғотди.

Филология фанлари номзоди Ж. Ҳазратқулов Бертельс ва ҳозирги замон Эрон адабиёти ҳақида сўзлаб, ҳозирги замон Шарқ адабиётшунослигининг муаммолари ҳақида фикр юритди. У Бертельснинг буюк хизматларини эътироф этган ҳолда, шарқ адабиётидаги хотин-қизлар образига бирёқлама муносабатда бўлганини, бу биргина Бертельсга эмас, барча оврўполик шарқшуносларга хос камчилик эканлигини таъкидлади.

Йиғилиш сўнггида Шарқшунослик институти директори Ў. Асомов, олималар С. Азимжонова, Р. Хўжаева, сўзга чиқиб, Бертельснинг ижодий меросига баҳо бердилар.

М. ТОШҚЎЗИЕВА,
филология фанлари номзоди, доцент

«ТАРИХИ АНБИЁ ВА ҲУКАМО»

Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллик тўйига қизғин тайёргарлик кўрилмоқда. Жумҳуриятимиздаги нашриётлар алломанинг асарларини чоп этаётир.

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётининг Самарқанд бўлими улуғ шоирнинг «Тарихи анбиё ва ҳукамо» (пайғамбарлар ва ҳакимлар тарихи) асарини нашрдан чиқарди. Бу тарихий асарда Одам атодан то Муҳаммад пайғамбаргача бўлган давр пайғамбарлари ҳақида, шунингдек, улуғ ҳакимлар тўғрисида ҳикоят қилинади.

Китобга Б. Валихўжаев ва К. Тоҳиров сўзбоши ёзган.

Шуниси диққатга сазоворки, китоб сўнггида унинг мазмунининг ҳозирги ўзбек тилидаги баёни ҳам берилган. Шунингдек, айрим изоҳ ва луғатлар ҳам илова этилган. Уни рассом Аҳмаджон Умаров безаган. Шоир Жамол Сирожиддин муҳаррирлик қилган.

«ШАРҚ ЮЛДУЗИ»

Ойноманинг 1990 йилдаги охирги сони босмадан чиқди. Ўтган сонлар каби мазкур нашрда ҳам бир қанча янги асарлар эълон қилинган. Қўлдош Мирзонинг «Бобур Мирзонинг тойлоғи», Шуҳрат Мусонинг «Раҳна» қиссалари, Абдуқаюм Сиддиқнинг «Исён» ҳикояси наср ихлосмандлари ҳукмига ҳавола этилган.

Шеърият мухлислари Икром Отамуродовнинг «Узоқлашаётган оғриқ» номли янги достони, Баҳром Рўзимуҳаммад, Муҳаммад Исмоил, Каромат Дўстматова, Тўрамурод Раҳмон ва Гулчеҳра Раҳимованинг шеърлари билан танишадилар.

Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси Асқад Мухторнинг 70 ёшга тўлиши муносабати билан адибнинг «Усталар» ва «Қора домла» номли ҳикоялари босилган.

«Меросимизни ўрганамиз» рукнида Сўфи Оллоёрнинг «Ожизлар саботи» китобидан парчалар берилган.

Журналист Анвар Жўрабоев билан ёзувчи Пиримқул Қодировнинг суҳбати «Яшашнинг маъноси» сарлавҳаси остида босилган. Шунингдек, Абдулазиз Абдураҳмоновнинг «Ахлоқий тарбия ва миллий қадриятларимиз», Озод Отамирзаев ва Абдуҳаким Қаюмовнинг «Оилани режалаштириш нима?», Салоҳиддин Мамажоновнинг «Янгиланиш садолари» мақолалари ҳам эълон қилинган.

Ғайбулла Саломов ва Ҳамидулла Кароматовнинг «Соҳибқирон Темур» фожиасининг сарчашмалари» мақоласи, Ёқубжон Исҳоқовнинг Навоий ғазалига шарҳи, Қуръон таржимасининг давоми ҳам шу сондан ўрин олган.

М. Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваторияси раҳбарияти ва жамоат ташкилотлари ўзбек халқ созлари факультетининг V курс талабаси

Фахриддин АҲБОЕВ

вафот этганлигини қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор қиладилар.

МУХТОР ХУДОЙҚУЛОВ ЧОЙХОНАМИЗ МЕҲМОНИ

ИККИ МАСАЛ

БЎРИ БИЛАН ҚЎЗИЧОҚ

(Криловдан мутлақо бошқача)

Дарахтни бўш-баёвми — қурт еган доим,
Тарихимиз бошдан-оёқ мисолдир бунга.
Майли, тарих тўғрисида қолайлик-да жим
Умид билан кўз тикайлик бугунги кунга...
Қанча вақтлар қўй зотига келтириб қирон
Қўраларни ғирт қийратган оғзи қон Бўри —
Қаридию, оёқларда йўқ сира дармон,
Яъни яқин бўлиб қолди тўридан гўри,
Аммо ҳамон изғир экан нафсин кўйида.
Ўтлаб юрган Қўзичоқни кўзи кўрди-да
Човут солмоқ бўлиб унга хезланди шу чоқ.
Лекин бирдан қарасаки ўша қўзичоқ —
Ўзин анча тутиб олган, сергак ва дуркун,
Пешонада туртиб турар шохлари таранг,
Илгариги тобеликдан асар йўқ букун...
Бўри бироз тараддудда қолди-ку, қаранг,
Сўнг «режасин» «тинч йўл» билан ҳал этмоқ бўлди,
Қўзичоққа тишларини иржайтиб кулди:
«Салом сенга биродарим, азиз укажон,
Юрибсанми соғу омон, аҳволлар қалай?
Иҳм..., баъзи ишларимга ўзим пушаймон,
Азиятлар етказувдим сизга бир талай,
Тан оламан, гоҳи-гоҳи қорним очганда
Унча-мунча еганим бор билмай ўрмонда...
Энди эса — ошкоралик, яна... нимайди?
Ҳа, бўрилар қўй гўштини асло емайди!
Кел, иккимиз дўст бўлайлик, яшайлик иноқ...»
Бўрига тик қараб туриб деди Қўзичоқ:
«Гапларингга ишонайми, дейману бироқ —
Асло бирга яшайолмас Бўри билан Қўй,
Сен, яхшиси, ўрмонингга жўнаб қол тезроқ,
Мени эса ўтлоғимда тинч ўтлашга қўй!»

«РАҲМДИЛ» ҚУШБОЗ

Йўқдир тутқунликдан ортиқроқ таҳқир,
Ип эшолмас унинг олдида ажал.
Бу борада кўп-ку тарихда тафсир,
Мен ҳам қўшмоқчиман кичик бир масал:
Бир қуш сақланарди қафасда қулфлоқ,
Қанотин бемалол қоқишдан маҳрум.
Бу ёруғ жаҳонга мумкинми етмоқ,
Наҳот асоратга бутунлай маҳкум?
Нола билан умр ўтарди бир-бир,
Бирдан кулиб боқса бўлармиди тақдир:
Инсофга келдию бир куни қушбоз
Қафасини шартта очворди шаввоз!
Ва деди: «Эй қушча, сен бўлдинг озод,
Майли, энди эркин қоқавер қанот!»
Бундай мурувватдан гангиб қолди қуш,
Ўнгми ёки туш?
Наҳот келган бўлса кутилган у дам?
Бечора шодликдан кўзларида нам —
Ёруғликка қараб интилган эди —
Эвоҳ, боши бориб ойнага тегди.
Кўрса: тутқунликдан бўлмабди халос,
Қафасдан чиқарган раҳмдил қушбоз —
Эшигу дарчани қулфлабди маҳкам,
Қолдирмабди ҳатто кичик тирқиш ҳам.
Ўзи ишни қойил қилгандай гўё
Жонсарак қушчани қилар томоша.
Не қилардинг, қушча, шу ҳам ҳарна-да,
Бемалол учавер энди хонада...

САЁҲАТ МОШХЎРДАСИДАН БИР ЧЎМИЧ

Юрган — дарё, ўтирган — бўйра, деган эканлар, қадимги машойиҳлар. Ўшалардан айланайин-е, хўп гапни айтишган-да. Тўғри-да, бир жойда занг босиб ётавермасдан сал уёқ-буёққа чиқиб туриш керак, дунёни кўриш керак. Шундай дейишга дейсану, лекин ўйланиб қоласан, киши: чиқишниям чиқиши бор-да. Илгарилари эди, гузардаги Мамарайим тоға таббостисига зиғирдеккинани қип-қизил чўғ устига қўйиб, роҳат билан наяки қилиб сўриб туриб, ошнасига:

— Бу, Мамаквой дейман, Боймирза бой аравасини қўшиб қопти, тинчликми? — деса, шериги эсноғини зўрға босиб:

— Ҳажга кетяпти, шикилли, — деб жавоб қилади. Ҳа, илгарилари эди, уч-тўртта шўр дарёдан нари — Тупканинг тагида ҳажгаям аравани қўшиб, бемалол кетаверадиган. Энди бўлса...

— Ҳа, келинг...

— Сизда мабодо бирорта йўлланма, яъни — путовка топилмайдими?

— Қаёққа?

— Майли, қаёққа бўлсаям...

— Капстранга қийину, лекин соцстран бўлса, ўйлаб кўрамиз.

— Майли, бизга ўшанақасиям бўлаверади...

Ҳалиги танишингиз «ўйлаб» сизга «натижаси»ни айтади, сиз бўлсангиз «топилганига шукур», деб ўйлаб-нетиб ўтирмасдан рози бўласиз.

Ана, йўлланмалик ҳам бўлдингиз, дейлик. Йўқ, арава қўшишга, йўғ-е, оташ араванинг ё тайёранинг чиптасига шошилманг, олдин сиз буёқдагиларнинг савол-жавобини қилинг:

— Қанақа савол-жавоб?

— Э, савол-жавобдақа савол-жавоб-да. Мен савол бераман, сиз жавоб берасиз. Қани, айтинг-чи, сиз уёққа нима учун кетаяпсиз?

— Қаёққа?

— Гапни чалғитманг, мен сиздан қайтариб сўраяпман: Сиз чет элга нима мақсадда кетаяпсиз?

— Ҳа, шундай демайсизми, мен чет элга айлангани, яъни томоша қилгани кетаяпман-да.

— Ҳм, шундай денг? Балки бошқа сабаблари бордир?

— Йўғ-е, худо сақласин...

— Хўш, чет элда сиздан, бизда фаррошларнинг ўртача маоши қанча, деб сўраб қолишса нима жавоб берасиз?

— Фаррошлар... булар ҳалиги... кўча супурувчиларми?

— Сиз ишчиларнинг номига...

— Йўғ-е, ўлипманми... Фаррошлар, фаррошлар...

— Ана, билмайсиз. Хўш, колхозчиларники-чи?

— Колхозчилар, колхозчилар... ҳозир тилимнинг учида турувди-я. Айтгандай, улар маош олишадими, ўзлари?

— Ана, мутлақо билмайсиз. Сиздай одамни чет эл тугул кўчага чиқариш мумкин эмас. Боринг, суҳбатдан ўтолмадингиз...

— Ийи, ҳей, ҳалиги...

Барибир бекор. Сизга шундай бир қараш қилишади-ки, шоша-пиша узр сўраб-сўрамай орқа билан хонадан чиқиб кетганингизни билмай қоласиз. Агар шунда юрагингиз тушиб, кўрпа-тўшак қилиб ётиб қолмасангиз, яна икки-уч бор шунақа «суҳбат»га қатнаб кейин (ўз пулингизга) саёҳат қилиш «ҳуқуқи»га эга бўласиз.

Мана, ниҳоят йўлга ҳам тушдингиз. Албатта, бизда сафарга бир тўп, яъни «группа» бўлиб чиқилади. Раҳбар ниҳоятда жиддийлик билан сизни ўз ҳузурига чақиртиради. «Яна нима гап экан?» — деб юрагингиз така-пука бўлиб унинг купесига кирсангиз «Юкларни туширадиган ҳаммолга пул» йиғилаётган бўлади. Садқаисар, дейсизу, бериб, роҳат билан ўриндиққа чўзиласиз. Лекин қўшни хоначадан келаётган ғўнғир-ғўнғир сизни ухлатмайди:

— Вой, Толик ака, ушлаб олса нима қиламан?

— Нима қилардинг, меники эмас, дейсан.

— Кимники, деса нима дейман?

— Э, холамники дегин, аммамники дегин...

— Қўйинг, эплолмайман...

Йўлга чиқсанг — йўлдош танла, деган гап бор. Лекин модомики сафар «группа» билан бўлар экан, йўлдошнинг ҳар хилига учрашингиз турган гап. Чекингга тушса чекчайма, деганларидек бу сафарги йўлдошларим — савдо «ходим»лари. Одатда «ходим» деганда хизмат қилувчи кишини айтилади, лекин бизда бунинг акси — савдо ходимлари савдога эмас, савдо уларга хизмат қилиши икки карра иккидай гап. Шу боисдан бу сафар сафардошларим орасидан битта кўримсизроқ йигит (кўмир омборида ишлайди, дейишди), яна битта жўн гапниям бақириб гапирадиган болани (ошпазларнинг каттакони экан) ажратиб ололдим, холос. Ҳалиги кўмирчи йигит бўйнига тилло занжир осволди. Шунақа таомил чиққанга ўхшайди, энди хотинлар қолиб эркаклар маржон тақиб юрадиган бўлсаг-а, тавба! Ҳалиги, беихтиёр қулоғимга чалинган ғўнғир-ғўнғир ён қўшниларим — ўша кўмирчи билан хотинчаси ўртасидаги гуфтигў экан. «Бировнинг гапини эшитиш яхши эмас», деб эшикни зичладигу, биз ҳам ўз тараддудимизни кўришга тушдик.

Хуллас, не-не машмашалар билан чегарага ҳам етиб келдик, божхона ходимларигаям рўпара бўлдик, биз-ку омон-эсон ўтиб олдиг-а, лекин улар қўшниларимизникидан хийлагача чиқишмади, кейин кўмирчининг рангини оқартириб, қаерларгадир югуртиришди, у бўлди, бу бўлди, хуллас поезд қўзғолганда унинг «Хайрият-е», деб тилла занжирли кўкрагига тупурганини ўз кўзим билан кўрдим. Хотиним хотинидан: «Нима бўлди, ҳамма нарсаларингни олиб қўйишдими, а?» деб ҳол сўраган экан, келин: «Йўқ, ярим-ярталайи қолди», — депти.

Мана, саёҳат ҳам бошланди. Бир куни овқат пайтида опалардан биттаси «Ҳа, Толиктой, аҳволлар қалай?» — деб сўровди, кўмирчимиз: — «Э, опа, балиқ сув билан, одам — пул билан тирик экан. Бир кун-ярим кун пулсиз қолиб ўлай дедим. Хайрият, мана киссага пул тушиб, сал одамга ўхшадим-а», — деди. Хотини бўлса бизга ачинади:

— Кенойи, сизлар нима сотдиларинг?

— Бизми?.. Сотадиган ҳеч нарсамиз йўқ, ўргулай.

— Ароқларинг бор шекиллию... Сотинглар, ҳамма сотяпти...

Бошга тушганини кўз кўради, дейишади. Шундай қилиб, хотиннинг қутқусию, шароитнинг тақозоси билан умрим бино бўлиб қилмаган ишим — ароқфурушликка қўл урдим, азизлар. Лекин савдо ходимларини бекор «у-бу» дер эканмиз, бу бирон нарсани пуллашдан оғир иш йўқ экан дунёда. Бунинг учун ароқни тўрвага солволиб, учраган одамдан: «Мабодо сизга рус ароғи керак эмасми?» — деб сўраш керак. Чет эл эмасми, бу ерда тил бошқа кўпчилик бизга ўхшаган турли мамлакатлардан келган сайёҳлар, шунинг учун ҳалиги сўзларни инглиз, немис, француз ва дунёнинг бошқа тилларида таржимасини ёдлаб олиб, кейин сафарга чиқиш керак экан. Худди Ильф ва Петровларнинг «Ўн икки стул»идаги собиқ зодагон Ипполит Матвеевич Воробьяниновнинг стул излаб юриб, Кавказда сариқ чақасиз қолганида зўраки тиланчилик қилганидай. Лекин, биз чет тилларниям яхши билмаймиз, шунинг учун таваккал деб фақат рус тилида иш кўравердик:

— Пан, вам русский водки ненадо?

Биров тушуниб бош чайқайди, биров кулади, бирови эса бунақа антиқа зиёлибашара «арақфуруш» қайси мамлакатдан келди экан,» деб ҳайрон бўлади. Нима, қилай, ўзимизга қолса шундай бўлай дебмизми, илгари шунақа хўрлик ўтса — худо қилди, дейишарди, энди эса бизни шу алпозга солганларни яхши биламиз.

Саёҳатга ажратилган ўн икки кун ҳам кўз очиб-юмгунча ўтиб кетди. Энди қайтиш тараддуси. Бизга нима, келишда қандай бўлсак, кетишдаям шундаймиз, магазинма-магазин изғиб не балоларни олиб ҳамманинг кўзини куйдирган анаву савдогарлар қўрқсин... Мана, чегарага яқинлашиб қолдик, мана яна ўша ҳадиксираш, кимларнингдир юраклари «дук-дук»... Билиб турибман, ўқувчим ҳикоя ҳақиқатнинг ғолиб келишию, ҳалиги молфурушларнинг чегарада қўлга тушишлари билан тугаса керак, деб кутаяпти. Мен ҳам шундай тугаса керак, деб ўйлагандим. Афсуски, унақа эмас. Биров уларнинг мушугини пишт, дегани йўқ. Хуллас, бозор-мозорда қўлига чет элнинг нарсасини кўтарганича «фалон пул» деб турган бўйнида тилло занжирли йигитни кўрсангиз — ҳикоямдаги кўмирчининг худди ўзи бўлади. Ахир, шундан-шунга бизга ўхшаб иккала қўлини бурнига тиқиб келармиди, улар? Биз бўлсак, «Кимсан фалончи фалон жойга бориб келибди», деб гурро-гурро келаётган ёру-биродарларимизни кутиш билан оворамиз:

— Саёҳатингиз қовул...

— Муродингиз ҳосил...

— Маза қилиб айланиб келдиларингми?

— Ҳа, мазза қилиб...

Мана, ўқувчим, саёҳат мошхўрдасидан бир чўмичи — шу, қолганини ўзингиз борганингизда татиб кўрасиз, хайр, хўш...

НАСРИЙ МАСАЛЛАР

САЪВА БИЛАН ҚАПТАР

Нима бўлдию — Саъва билан Каптар уришиб қолишди. Бир-бирини роса чўқилашди. Учиб ўтаётган очкўз Калхат қараса — таппа-тайёргина иккита жиш — ғўлайиб турибди. Тушиб, шошмасдан бирма-бир еди..

ТИЛСИЗ БОЛА

Хонадонда дунёга келган бола тилсиз эди. У қандайдир тушунарсиз тилда ғужуллар, ҳеч ким нима деганини билмасди. Уни роса муолажа қилишди, бўлмади, охири бир бахшига олиб боришди.

— Болангизнинг тилини инсу-жинслар боғлаб қўйишган. У тилга кирсин десангиз — ўша инсу-жинсларни қувиш керак, — деди Бахши.

УР ТЎҚМОҚ

Қаранг-а, эртаклардаги Ур тўқмоқ... бор нарса экан. Унга «ур» дейилса бас, гумбурлатиб уравераркан. Лекин... суриштирмагани чатоқ экан.

ҚОРА ҚОҒОЗ

— Хизматлари қаерда? — деб сўрашди Қора қоғоздан.

— Катта идорада. Бир қоғоздаги гапни оқизмай-томизмай иккинчисига етказиб турамиз, деб жавоб қилди у.

САЧРАТҚИЛАР

ҚИМГА ТЎЙ, ҚИМГА АЗА

Икки Арслон олишди роса,
Бир-бирини охир қулатди.
Тулкиларга бўлди-ку маза,
Тўқай икки Шерин йўқотди.

МУНОФИҚ

Чиройли гап сотса нуқул
Фаришта, деб билмагин.
Бундайларнинг айтганин қил,
Қилганини қилмагин.

ЯНА БИР КИМСА

Сезилмайди унинг йўғу борлиги,
Муаммо бировга даркорлиги.
Кўркимаса ҳеч ким «Нега?» — демайди
Кўринса астойдил: «Э, ҳа!» — демайди.

БИР АМАЛДОРГА

Гердаймагин сен бунчалик
Кўзларингни қилиб лўқ.
Сув юзида кўпикчалик —
Бугун борсан — эртага йўқ.

Рассом М. ЙЎЛДОШЕВ

Рассом С. ҲАМРОЕВ

ЧУМОЛИ ВА ФИЛ

Жазирама. Ҳамма ўзини соягa урган. Иссиқдан жон сақлаш учун ҳовузда чўмилаётган Филнинг олдига ўпкасини қўлтиқлаб Чумоли югуриб келибди.

— Ҳой, Фил, бу ёққа чиқ, — дебди у.

— Нима дейсан?

— Гап бор, чиқ деяпман.

— Гапиравер, қулоғим сенда.

— Сенга қирғоққа чиқ деяпман-ку, — деб бақирибди Чумоли.

Фил қараса аҳвол чатоқ. Секин қирғоққа чиқибди.

— Мана, чиқдим, хўш нима дейсан?

Чумоли Филнинг бошидан оёғигача қараб чиқибди-да, дебди:

— Ҳа, майли, чўмилавер. Сен менинг калта иштоними кийиб олгансан деб ўйлабман.

●

Ўрмон қози калони — муҳтарам Шер ўзининг одиллиги билан шуҳрат қозонган эди. Бир куни Фил унга арздод билан мурожаат қилибди:

«Чумоли беадаблик қилиб менинг оёғимни босиб олди. Адолатпарвар бўлишингизни сўрайман».

Шер бу ишни узоқ ўргаиибди, охирида одилона ҳукм чиқарибди:

«Энди Фил Чумолининг оёғини боссин».

●

Кунлардан бир куни Чумоли отасининг олдига келиб дебди:

— Дада, менга оқ фотиҳа беринг, Филга уйланмоқчиман.

Кутилмаган бу хабардан отаси эсанкираб қолибди, ўғлини аҳдидан қайтаришга ҳаракат қилибди:

— Ўғлим, яхшилаб ўйлаб кўр, ахир у сенинг тенгинг эмас-ку.

— Йўқ, — дебди Чумоли, — биз аҳду-паймон қилганмиз, ўлсак-ўламизки, бир-биримиздан ажралмаймиз.

Ота у дебди, бу дебди, лекин ўғлини ниятидан қайтара олмабди. Ниҳоят тўй бўлибди, келин-куёвлар мустақил яшай бошлабди. Аммо нимадир бўлибдию, орадан бир ой ўтиб фил ўлиб қолибди.

Чумоли отасининг олдига келибди.

— Ота, келинингиз ўлиб қолди, энди нима қиламан, — дебди йиғлаб.

Шунда отаси дебди:

— Айтганимда кўнмовдинг, бир ой роҳат қиламан, деб энди умр бўйи гўр ковлаб ўтадиган бўлдинг, ўғлим.

Шоюсуф ТАЛАЕВ
тўплаган

ШУ КУННИНГ САВОЛ—ЖАВОБЛАРИ

— Нега ҳукуматимиз ўғрилар, порахўрларга қарши қаттиқ чоралар қўлламайди? Ахир Шарқ мамлакатларидагидай уларнинг қўлини кесиш мумкин-ку!

— Ие, нималар деяпсан, асло мумкин эмас. Бундай тартиб жорий этилса борми, бутунлай бир қўллилар мамлакатига айланиб қоламиз-а...

●

— Нега ана у кишининг сочи қоп-қорою соқол-мўйлови оқарган?

— Бошидан кўра оғзи кўпроқ ишлаган бўлса керак-да!

Н. МУҲАММАД

Рассом М. НУРМАТОВ

БАҲОНА

Акажоним, мен
Ётай жойимга.
Илтимосим шу,
Айтинг ойимга,
Ўчирмасинлар,
Чироқни тунда.
Яхши кўраман
Тушимни шунда.

Убайдулло АСҚАРОВ

БУНИСИДА ЙЎҚ

— Кундалигинг кўрайлик,
Баҳонг эмасми чакки?
— Янги тутдим, амаки,
Бунисида йўқ «икки».

СУЗИШОЛМАС

— Айт-чи Самад, самолёт
Нега учар самода?
— Парвоз этар нонлож,
Сузолмагач дарёда.

ДАНГАСАНИНГ ОРЗУСИ

Пағa-пағa қор ёғса,
Тоғ каби баланд бўлса.
Ҳатто йўллар тўсилиб,
Мактаб ёпилиб қолса.

Раҳимжон ПОЛВОНОВ

БИТТА-БИТТАДАН ЎТ

Ўқитувчи:

— Ким айтади, ит нима учун думини қимирлатади?

Ўқувчилардан бири:

— Чунки дум итни қимирлата олмайди-да!

●

Бир маст одамнинг қаршисидан милиционер келарди.

Маст:

— Ў-ў-ўртоқ мелисанер! Ўтсам м-м-майлими?

Милиционер:

— А-а-албатта! Фақат б-битта-биттадан.

●

— Сиз нима учун жабрланувчининг соатини ўғирладингиз?

— Нима деяпсиз? Ўғирлаганим йўқ. Вақтни билиш учун унинг чўнтагидан соатни олдим. Қоронғи бўлгани учун қўшни маҳалладаги чироқни тагига бориб, соатни билдим. Қайтиб келсам, йўқ экан. Ўшандан бери энди уни кўрдим. Марҳамат, соатингизни олишингиз мумкин.

●

— Икки шиша пиво олиб берсангиз, велосипедингизни ким ўғирлаганини айтаман, — дебди бир киши велосипедини йўқотган одамга.

Ҳалиги одам ҳам хурсанд бўлганидан тўрт шиша пиво олиб берибди ва ичириб бўлиб сўрабди:

— Хўш, ким олди?

Маст бўлиб қолган киши қўлини мушт қилганча:

— Ўғрилар! — деб жавоб берибди.

●

Мойша отасига ёзган хатида шундай дебди:

— Дада! Агар менга ўн сўм юборсангиз, севган қизим билан суратга тушиб сизга жўнатардим.

Отаси жавоб ёзибди:

— Беш сўм юбордим. Қизнинг суратини жўнат, сени эса ҳали эсимдан чиқарганим йўқ.

●

Хотин:

— Яқинда тугмасиз кўйлаклар мода бўлармиш.

Эр:

— Демак, мен ўн беш йилдан буён охирги модада кийинган эканман-да.

●

Мижоз:

— Нима учун сиз ҳадеб қўрқинчли воқеаларни гапириб беряпсиз?

Сартарош:

— Тикка бўлган сочни қирқиш осон-да.

●

— Официант, бу қандай суюқлик!

— Шўрва, ўртоқ иккинчи ранг капитани.

— Нима? Демак, мен сизнингча ўттиз йил шўрвада сузган эканман-да.

ҒУНЧА таржималари

ЕТИБ КЕЛДИ

— Ҳой! Ким бор? Ҳаммашу ердами? Қанисизлар? Э, яшанглар-е! Шкафнинг орқасига бекинволиб, а? Шу шахматларингни деразадан улоқтириб қутуламан шекилли? Қизлар қани? Ҳа... Яна пайпоқ тўқишми? Қани ҳаммамонглар жой-жойингга ўтиринглар-чи! Гап бор.

Хўш... Яна бир соатдан кейин комиссия етиб келади. Иш жойимиздан ажралиб қолмасак, деб қўрқаман-да. Нега машиналар ўчириб қўйилган? ЭҲМлар нега ишламаяпти, деяпман? Э, тавба, неча маротаба айтдим-а, программа киритмасаларинг ҳам машина шиғиллаб турсин деб. Бу ер истироҳат боғими, тушунолмай қолдим-ку?! Ҳамма жойда қайта қуриш, ошкоралик, ҳалиги нимайди? Ўзи газета ўқийсанларми? Лом-мим демайсанлар-а? Комиссиядагилар савол бериб қолса ҳам кўзларинингни мана шундай «лўқ» қилиб ўтиравeрасанларми? Баракалла-е!

Бўпти амалий ишга ўтайлик. Бултур, комиссия келганидан бери машина залларимизда ҳеч қандай ўзгариш бўлгани йўқ. «Нима, сизларда қайта қуриш ишлари олиб борилмаяптими?», деб қолишса, нима жавоб қиламиз?

Нима? Э, бор эkансан-ку укам. Мен ҳам шуни айтмоқчийдим. Бу залдаги ЭҲМларни у залга, у залдаги ЭҲМларни бу залга кўчирамиз. Бинони бузиб қайта қуришга барибир улгурмаймиз.

Хўш... Қани ҳамманглар оқ халатни кийиб олиб, ишга! ЭҲМлар оғир, икки кишилашиб кўтаринглар! Тезроқ, тезроқ! Бир соатда улгуришимиз керак. Қизлар столларни тозаланглар! Вой-бу, машиналар тагини ис босиб кетибди-ку.

Дарвоқе, гул тувакларнинг жойини ҳам алмаштиринглар. Яшанглар! Ана ишласа бўларкан-ку. Шахмат билан нардни, тўқийдиган матоҳларингга қўшиб шкафга беркитинглар. Ана, холос, шкафни аҳволини қаранг, чумоли босиб кетибди-ку. Муроббонинг устини ёпиб қўйиш керак-да.

Тез-тез қизлар, чаққон-чаққон.

Қани, йигитлар, ЭҲМларни жойлаштириб бўлдингларми? Вой-бу! Улгурмасак-а? Бўлдими? Электр тармоғига улаб ишлатиб қўйинглар!

Ие, ие, нега тутун чиқаяпти? Эпирай, нима қиламиз энди? Вей, шунгаям ақлларинг етмайди-я. Ахир бу залга олиб чиқилган ЭҲМлар юқори кучланишда ишлайди-ку. Тўғри келмас экан. Қани, машиналарни жойига қайтариб олиб чиқинглар. Бўла қолсаларинг-чи, ҳаммаёқни тутун босиб кетди-ку.

Нима? Комиссия етиб келди. Йўғ-е.

Соҳиба АБДУЛЛАЕВА

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган Союза писателей Узбекской ССР и Министерства культуры Узбекской ССР

Издается на узбекском языке

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳрир ҳайъати: Ҳафиз АБДУСАМАТОВ, Усмон АЗИМОВ, Ҳамидулла АКБАРОВ, Рамз БОБОЖОН, Одил ЁҚУБОВ, Аҳмад ЖАББОРОВ, Баҳодир ЖАЛОЛОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Тоҳир ШАМСИЕВ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Тўлапберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Малик ҚАЮМОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Пиримқул ҚОДИРОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул котиб)

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент — 700083, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: бош муҳаррир — 33-52-91, 32-57-42; бош муҳаррир ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул котиб — 33-49-93; котибот — 32-58-49; БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; назм ва наср — 32-55-78; санъат — 32-56-48, 32-54-56; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-49; шум боланинг чойхонаси — 32-54-71.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар муаллифларига қайтарилмайди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. Д — 3352 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12